Bakalářská práce

2008 **Jiří Novotný**

PEDAGOGICKÁ FAKULTA JIHOČESKÉ UNIVERZITY V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH A FAKULTA MANAGMENTU VYSOKÉ ŠKOLY EKONOMICKÉ V JINDŘICHOVĚ HRADCI

HODNOTOVÁ ORIENTACE SOUČASNÉ STŘEDOŠKOLSKÉ MLÁDEŽE
A TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU

VALUE ORIENTATION OF MODERN SECONDARY SCHOOL YOUTH AND THEIR LEISURE ACTIVITIES

Bakalářská práce

Autor : Jiří Novotný
Vedoucí diplomové práce : Mgr. M. Procházka

České Budějovice 2008

PROHLÁŠENÍ :

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47 b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě - úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných ... fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

Datum: 17. březen 2008

Podpis studenta

Anotace

Cílem této práce je teoretické a praktické popsání hodnotové orientace současné středoškolské mládeže a trávení volného času.

V teoretické části se zaměřuji na seznámení s teoretickou stránkou poznávání hodnot, důležitými pojmy, literaturou popisující hodnoty a hodnotové postoje v odborné veřejnosti.

V praktické části se snažím o zmapování konkrétní situace hodnotové orientace mládeže na středních školách a o poznání současného světa dospívající mládeže.

Abstract

The aim of this work is a theoretical and practical description of valne orientation of modern secondary school youth and their leisure activities.

In the theoretical part I aim at a theoretical part of valnes, important ideas, literature describing valnes and valne attisudes in professional public.

In the practical part of this work I try to describe concrete situations of valne orientation of youth at secondary schools and understanding the present world of modern youth.

Děkuji vedoucímu diplomové práce Mgr. M. Procházkovi za věcné a cenné rady a neméně tak za účinnou pomoc při vzniku této práce.

Obsah

Úvod ……..……..…..9

I. ČÁST

Teoretická část

1. Úvod do problematiky hodnot …….……..…..…….….11

1.1 Pojem „AXIOLOGIE “.....11

1.2 Teorie hodnot a jejich odraz v dějinách filosofie ……..11

1.3 Proces hodnocení ……..……...…...13

1.4 Podstata hodnoty…….……..14

1.5 Klasifikace hodnot …….……17

2. Moderní doba – člověk – hodnoty – potřeby…….19

2.1 Problematika hodnot v současné společnosti …….....19

2.1.1 Dospívání jako takové a důležitá role socializace……..21

2.2 Specifikace hodnot současné mládeže …….....…21

2.3 Vliv rodiny a školy na utváření hodnot dětí a mládeže……..……..……24

2.3.1 Rodina ……24

2.3.2 Škola……..…26

2.3.3 Vrstevníci……...…27

3. Volný čas mládeže……..…….…….29
3.1 Volný čas a zájmové činnosti dnešní mládeže…….…..29
3.2 Volnočasové aktivity u dětí a mládeže……..…….31
3.3 Sociálně patologické jevy a vazba na trávení volného času……. ...…..32
3.3.1 Ohrožená mládež. Čím? Sociálně patologickými jevy ! 34
3.4 Počítač, internet a trávení volného času……..……...……37
3.5 Média a volný čas……..……..…….…..39
3.6 Četba a volný čas……..…..……42

II. ČÁST

Praktická část……..…..…….....44

4. Cíle praktické části…….……..…..…… 44
4.1 Výzkumné předpoklady……..……..…….44
5. Metody práce……..…….…….46

6. Struktura zkoumaného vzorku…….…..…..……..47
6.1 Seznam zkoumaných škol…….....……47
7. Prezentace a interpretace výsledků praktické části ……...…..……..…48

III. ČÁST

Závěr, doporučení a prevence pro praxi…….……...…….65

Seznam použité literatury…….…..……68
Přílohy …….69

Úvod

V předložené bakalářské práci se zaměřuji na hodnotovou orientaci současné středoškolské mládeže a trávení volného času.

Prostředí dospívajícího, ať už rodinné či vrstevnické je dobrým studijním materiálem. Zaměřím se především z teoreticko-experimentálního hlediska na otázku povahy a otázky hodnot a současných postojů.

Hodnotový systém současného dospívajícího jedince se utváří ve složitých podmínkách. Společnost dává jedinci signály o možnosti jednat v rozporu s hodnotovým systémem společnosti. Navzdory i této možnosti mladí lidé touží po šťastném životě a naopak netouží po problémech. Postupem času se učí od jednostranného dětského porovnávání a hodnocení integrovat poznatky a zkušenosti a přechází k vyzrálému hodnocení a chápání pojmů a hodnot. Vedle velice důležitého rodinného prostřední je vrstevnické prostředí druhým místem, kde se dospívající setkává s podněty, podle kterých si později utváří vlastní osobnost ať už v kladném nebo záporném smyslu.

Dané téma mi umožňuje lépe poznat a naučit se efektivněji poznat žáky. Jelikož jsem v bezprostředním kontaktu s žáky je velice užitečné lépe dospívajícím rozumět a seznámit se dopodrobna s jeho utvářející se osobností.

Před napsání této diplomové práce jsem si vytyčil za cíl poznání a částečně ukázat a přiblížit svět současné dospívající mládeže. Se zaměřením na hodnoty, priority, zájmy a životní cíle. Jak rozsáhlý má vrstevnická společnost a zájmy či trávení volného času vliv na další rozvoj osobnosti dítěte a na jeho pozdější poznání, prioritní systém a pozdější chování, to je to, co zde přibližuji.

Do jaké míry ovlivňuje sociální postavení a věk hodnoty a priority, to ukazuji na srovnání mezi mládeží učňovskou a studentskou.

Rozdělení práce na dvě části je opodstatněno tím, že v první teoretické části se seznámíme s teoretickou stránkou poznání hodnot a důležitými pojmy, které v druhé – praktické části samotného výzkumu použijeme.

Samotná oblast poznávání hodnot, jejich systém a poznání je rozsáhlé a poněkud složité, proto jsem si dovolil tuto oblast rozdělit na tři základní tématické okruhy.

1) Obecná rovina hodnot, hodnotové orientace. Jak se na hodnoty dívají filosofové a dějiny, jak se na ně dívá dnešní člověk a hlavně mládež. Definice hodnot, druhy hodnot a jejich hodnocení.

2) V oblasti druhé jsem se zaměřil na pohled z hlediska axiologie. Co dělá a jak se chová, jaké má priority současná moderní mládež. Hledisko socializace, trávení volného času a proměny volnočasových aktivit. Popis, příčiny sociálně patologických jevů ohrožující mládež a jevy podílející se na vzniku nesprávných návycích.

3) Specifická a praktická část práce. Soustřeďuje pozornost na hledisko rodiny, vrstevníků a především trávení volného času současné mládeže. Definuje nejběžnější využití volného času současnou mládeží a upozorňuje na rizikové faktory jednotlivě popsaných aktivit.

V části teoretické je v největší míře použita literatura a poznatky autorů : P. Saka, K. Sakové, S.Kučerové, O. Matouška, A. Kroftové, A. Marešové, R. Jedličky, J. Koťi, J. Pilaře, Z. Heluse a dalších doplňujících publikací.

Pro praktickou a část poznávací jsem sestrojil vlastní dotazníky. Pomocí nichž jsem zjišťoval, jaké hodnoty a jaké priority uznává současná mládež, co považuje za důležité a jak na základě odpovědí si své aspirace plní či se jim snaží blížit. Trávení volného času a využívání dostupných vzdělávacích institutů a aktivit pro rozvoj osobnosti, to vše je náplní mého zkoumání.

I. Teoretická část

1. Úvod do problematiky hodnot

1.1 Pojem „AXIOLOGIE“

se utvořil z řeckého slova *axiá,* což znamená hodnota, cennost.

Odtud pak vznikla vědní disciplína, která se zabývá studiem hodnot a principem hodnocení.

Hodnota však nutně nemusí mít jen ekonomický význam, jsou i hodnoty, bez kterých není života a přece nejsou na prodej a nedají se koupit.

Hodnota se považuje za vztah lidského subjektu a objektu. Pouze člověk je schopen za vědomě přisuzovat něčemu nějakou hodnotu.

Každý jednotlivec má své individuální , rozmanité osobní hodnoty, a stejně tak i společenské skupiny se svým výběrem hodnot liší. Skupiny se od sebe navzájem integrují především tím, jaké hodnoty vyznávají a co je pro ně prioritou

(Kučerová, 1996 s.45-47).

1.2 Teorie hodnot a jejich odraz v dějinách filosofie

Čím bychom se měli především zabývat je zkoumání podstaty hodnot, subjektivní a objektivní, absolutní a relativní platnost hodnot a podstatu procesu hodnocení a konečně hierarchie hodnot.

Studium hodnot umožňuje definovat, co vlastně tvoří specifický životní styl jedince v našem případě středoškolského žáka.
Příroda, jak jí známe nyní není ta, kterou byla dříve. Je přetvořena a dostala novou podobu. Získala jinou podobu a s ní se vytvořily i jiné hodnoty.
Kritickým přístupem k filosofické reflexi jako první otevřel novodobou reflexi Immanuel Kant, kdy jako první dokázal odlišit od sebe poznání a hodnocení. Rozdělil od sebe jasně aspekt ontologický a aspekt gnoseologický tím, že osamostatnil aspekt axiologický.
Ve svém díle „Kritika praktického rozumu“ proti sobě stavil *mohutnost poznávací* a *mohutnost žádací.* Čímž dochází k významnému předělu v oblasti axiologie a znamená to to, že hodnocení můžeme teoreticky vysvětlit jako zvláštní druh aktivity lidského vědomí (podrobněji viz. Kučerová, 1996) .

Podle Kanta je poznání předmětů a jevů charakterizováno spíše teoretickým přístupem, zatímco hodnocení spíše praktický vztah k realitě.
Z Kantovi koncepce postulátů vyrostla vlivná *idealistická filosofie hodnot*, vycházející z poznaného dualismu světa fenomenálního (příroda) a světa noumenálního (mravnosti).

Za přímého zakladatele filosofie hodnot patří především teologický realista R.H. Lotze.
Jeho domněnka, že pravá a jediná skutečnost je dobro a že pravdivost poznání spočívá v tom, že ukazuje smysl určení světa se stala průlomem. Všem přírodním dějům a přírodě samotné přiřknul nějaký chtěný cíl – hodnotu.
Pokračovatel Lotzeho myšlenky a představitel novokantovské školy badenské , obnovitel Kantovy etiky W.Windelband je znám především svou klasifikací věd na obory *nomothetické*, které usilují o poznání objektivních a abstraktních zákonitostí přírody (přírodní vědy) , a na *idiografické*, v nichž se uplatňují hlediska a metody konkrétní, osobní (historické a duchovní vědy).
Nad obzory toho, co je se zdvihá obzor toho, co být má. Hodnotící subjekt je nadřazen subjektu poznávacímu a vědomí, které hodnotí převyšuje vědomí, které pouze pokládáme za teoretické (podrobněji viz. Kučerová, 1996, s.51-52) .
Zastánce iracionální formy poznávání hodnot (intuice) W. Dilthey rozeznával jako jeho předchůdci také dvě strany, tu přírodovědnou a tu duchovní. V polovině 19. století se rozvíjí spor o přírodovědnou či duchovní podstatu poznávání hodnot. Myslitel jako byl

Dilthey upozornil na fakt, že předmět studia „duchovních“ věd je natolik odlišný od věd přírodních, že musí používat odlišné poznávací metody (Plháková, 2006, s. 115).

Fakta přírodních věd podle něho registrujeme, ale naproti tomu duchovní vědy a kulturní obory prožíváme.
Kritizoval neokantovce za to, že s předsudky odmítali význam zkušeností. Místo kantovských priorit jako jsou rozum a absolutní hodnoty života dával přednost zkušenostem ze života, které jsou jediným a vlastním zdrojem hodnot. Tvrdil tedy, že hodnota je druh životní zkušenosti. Za hodnotu je zde považováno to, co člověk poznal v citu jako hodnotné.
K empirickému psychologismu uskutečnil F.E. Beneke, který odmítl možnost poznávat spekulativně. Za základ všeho vědění považoval *vnitřní* zkušenost a za základní vědu byla považovaná psychologie. Jedinou věc o sobě, kterou bezprostředně známe je naše vlastní duše. Veškeré hodnoty se potom mohou považovat jen ve vztahu k ní.
Obrat k psychologii poznamenal teorii hodnot u myslitelů *pozitivistické linie.*
Dánský filozof H.Höffding viděl příčinu hodnocení v libosti a nelibosti, v uspokojení nebo nedostatku. Hodnota podle něj existuje tam, kde je, jak sám říká je nějaká živá totalita, ať už to je individuum nebo společnost (Kučerová, 1996, s. 65) .

K modernímu platonismu patří *škola femenologická* , která přijala za svou hlavní doménu právě axiologii. Její zakladatel E. Husserl rozlišil vedle říše hmotné a duševní ještě třetí říši, *svět podstat, bytností, esencí, eidos,* obecných i individuálních. Mezi nejčastější axiology této školy patří M.Scheler se svým dílem „Teorie hodnot“ .

1.3 Proces hodnocení

V axiologii výraz „hodnotit“ neznamená porovnávat kvantity a určovat velikost různých měr a vah. Hodnotit znamená volit mezi kvalitami, vybírat a dávat přednost, odmítat na základě určitých kritérií, standardů a osobních vzorců.

Tradiční logika vycházela z toho, že podstatná složka poznávacího procesu je *soud.* Pak to teda znamená, že i hodnocení může být a je procesem poznávacím? Až filosofové *pozitivistické linie* rozlišili poznání a hodnocení jako dvě naprosto rozličné funkce .

1.4 Podstata hodnoty

Pojem hodnota má ještě velmi blízko k etické intenci, ale zároveň už její rámec přesahuje a poukazuje k novým souvislostem, jež jsou velmi důležité. Slovo hodnota zcela běžně používáme v souvislosti s entitami, jakými jsou např. "statečnost", "přímost" "moudrost", "čestnost". Už odedávna se lidé snažili tyto hodnoty nějak setřídit, uspořádat a nositele daných hodnot podle těchto stupnic buď více nebo méně uctívali nebo jimi opovrhovali (jestliže se jednalo o nositele málo uznávaných až záporných hodnot).

Pokud mluvíme o něčem, co přináší uspokojení , co uspokojuje naše potřeby a zájmy mluvíme o hodnotách. Mohou to být hodnoty v užším slova smyslu, zkladní kulturní kategorie, které odpovídají našim vyšším tendencím, normálům a ideálům, zvláště se pak jedná o ty mravní a estetické. Idea hodnoty vždy byla a stále zůstává obtížným filosofickým problémem. Je nepochybné, že hodnoty mají funkci měřítka, vzoru, který je hodný následování, neboť tento vzor je nad každým individuálním hodnocením, transcenduje ho. Proto již od Platóna se v dějinách filosofie objevují pokusy vysvětlit pojem hodnoty jako jakousi věčnou podstatu, neměnný vzor, který se snažíme napodobit. Naše individuální preference pak v tomto pojetí vlastně volí nějakou hodnotu, s jejíž univerzální platností se v daném případě nejvíce ztotožňuje. Na druhé straně ovšem stojí takové hodnotové teorie, které hovoří nikoli o kopírování věčných.

Pojem hodnoty, pokud jde o její samotnou podstatu není jednoznačně definována.

Filosofie *platónsko – aristotelská* identifikovala hodnotu se substancí, a bytím. Predikáty bytí považovala za predikáty hodnoty. Obojí, hodnotu i bytí považovala za neproměnné a věčné. Už Platón tvrdil, že dokonalé bytí je maximálně jsoucí. Čím je tedy bytí méně dokonalé, tím méně existuje. Hmota, něco zcela nedokonalého, není než nejsoucno. Ve středověku se na této tezi vystavěl pověstný ontologický důkaz Boží

existence. Vliv nerozlišené axiologie a ontologie najdeme i u pánů Descartesa i u Spinozy.

Hodnotu věcí zakládá ve skutečnosti to, že jsou nebo nejsou žádoucí, nikoli to, zda – li jsou nebo nejsou. Jsoucno samo není hodnotou , hodnota není substancí. Je tedy hodnota predikátem, děním? Z jištěním jak a k čemu pohyb směřuje, konstituuje jeho hodnotu.

Mnoho axiologů vychází ze zjištění, že hodnota nějakého předmětu je podmíněna jak jeho objektivními kvalitami, tak i kvalitami hodnotícího subjektu. Ani však pouhé kvality objektu ani subjektu nejsou hodnotami. Teprve při určitých okolnostech se stávají hodnotami, vstoupí-li totiž do určitých souvislostí, které jsou důležité pro posouzení vědomím, stanou se hodnotami. Podstata hodnoty tedy netkví v kvalitě, nýbrž ve vztahu. *Vztahovou teorii* poté reprezentují sofisté, skeptici, Spinoza, Locke a v neposlední řadě i pozitivisté.

Se svým smyslem pro zanedbatelnou součinnost subjektu a objektu a objektu v aktu hodnocení podává *vztahová teorie* výstižné a přesvědčivé odpovědi na axiologocké otázky.

Otázka po povaze hodnot s přihlédnuvším k jejich subjektivitě patří k nejzávažnějším axiologickým problémům (Kučerová, 1996, s. 66) .

Josef Tvrdý je zastánce toho, že objektivní pravdou se hledíme dostat nad svět subjektivních hodnot. Usilujíce o objektivní pravdu, chceme zjistit vztahy objektů bez ohledu na naše tendence a na naše hodnocení. I ty hodnoty, které mají největší objektivitu, jsou to hodnoty všelidské platnosti, jsou však podle autora závislé na lidech, na subjektech. Aby hodnota vznikla, musí zde existovat objekt s kvalitami, které by hnuly našimi tendencemi. Záleží však vždy na konkrétní souhře činitele hodnotícího a činitele hodnoceného.

Hodnoty nabývají různé jevy ve vztahu k lidským potřebám, tendencím, hodnoty člověk objevuje, vytváří svým životem tváří v tvář skutečnosti. Každá potřeba si hledá objekt, cíl, účel, který ji ukojí. Vztažností k našim účelům se stávají jevy hodnotami našeho života a naší kultury. Mají smysl jen pro toho, kdo má smysl pro ně. Existuje množství hodnot individuálních, které vyrůstají z nahodilostí individuálních povah a osudů, z individuálního osvojování světa a zkušeností. Platí tu zde rčení „de gustibus non est

disputandum“ a zakládají se tu ty nejpestřejší odchylky lidských zálib, koníčků, vkusu, stejně jako averzí. Hodnoty v tomto smyslu subjektivní mohou být i zdrojem konfliktů mezi nesnášenlivými lidmi, kteří by chtěli druhým vnucovat svoje osobní sympatie a antipatie. Zásadně však existence rozmanitých individuálních hodnot nevylučuje obecnou shodu, conseus mezi lidmi.

Různé představy a soustavy životních prožitků poskytují různé předpoklady pro vnik a aktualizaci potenciálních hodnot.

Každý sám osobně si neseme svůj osobní niterný svět, náš svět toho, čeho si vážíme, co obdivujeme, čím pohrdáme, po čem toužíme a o čem sníme a tento neviditelný svět bývá často zdrojem nepochopení, nedorozumění mezi lidmi. Člověk, který je vybaven chudší a méně rozvinutou soustavou hodnot je méně přístupný a bohatší svět hodnot nechápe. Všechno, co ho překračuje, se mu jeví jako nepřirozené a scestné, nepochopitelné. Na druhou stranu člověka rozvinuté niternost chudší duševní svět neuspokojuje. Nemůže s ním komunikovat právě ve sféře, kterou on sám považuje za nejcennější.

Z podmínek biosociálních a sociokulturních pak můžeme pochopit, proč se vůbec ten či onen jev stává hodnotou pro skupinu lidí nebo pro lidi vůbec.

Axiologické obory nehledí jen na jednotlivé a nevyčerpatelné, právě hledí i na obecné, jako jsou zkušenosti a prožitky.

Pokud jsou objektivní hodnoty absolutní, pak ve významu nezávislé platnosti bez relací k člověku je pseudoproblém. Hodnota neexistuje ani jako substance, ani jako predikát či kvalita, bez hodnotícího subjektu. Neexistuje proto dobro jako samo o sobě, vždy existuje dobro jen pro někoho, ve vztahu k někomu.

Bez restrikce je absolutní platnost hodnot taková, že už od počátku jeho historie je člověku něco vlastní. Je to něco, co je společné jeho duchovním hodnotám pro všechny časy. Ať už jsou to umělecká díla, mravní ideály, které se jeví jako nepřekonatelné, vracejí se, probouzejí se k novému životu, aby později byli zavrženy. A jsou věčné?

Spíš princip, hodnoty tvořící je věčný. Lidská touha po sebevyjádření v pravdě, svobodě či kráse je věčná. Setkat se s ní můžeme ve všech kulturních obdobích lidstva. Je znamením, po kterém poznáme člověk kdykoli a kdekoli na zemi, pokud jsme ji ovšem schopni postřehnout.

Relativita jako složitá a mnohostranná podmíněnost hodnot neznamená skeptické a jednostranné přesvědčení, že „každý má svou pravdu“ a že pravdivá hodnota je ta, která

„se osvědčí“. Komplikovaná podmíněnost hodnot nevyvazuje člověka z nutnosti rozlišovat mezi hodnotami pravými a nepravými, mezi hodnotami reálnými, faktickými a fiktivními.

Právě proto, že hodnoty krystalizují pracně, v napětí i neklidu, v bojích a sváreh, často trvající dlouhou dobu, je riziko omylu největší v oblasti hodnot. Povětšinou tu bují předsudky, sebeklamy, pověry, malichernosti, ale i utopie. Člověk se často mýlí, není snadné znát sebe i svět do té míry, abychom nežádali věci bezcenné a škodlivé, nicotné a jalové místo skutečných hodnot.

1.5 Klasifikace hodnot

K axiologii třídění hodnot patří.

I.Kant soudil, že hodnotíme trojím základním způsobem na to, co se líbí smyslům v počitku, má hodnotu příjemného. Co se líbí prostřednictvím rozmyslu pro pouhý pojem relativně vzhledem k nějakému cíli, má hodnotu užitečného. Co se pak líbí absolutně, samo o sobě, je mravně dobré. To, co budí cit slasti při vnímání formy souhlasem obrazivosti a rozumu, má hodnotu účelného a krásného.

Zato M. Scheler ve své stupnici uvedl hodnoty příjemného a nepříjemného, hodnoty biologické, hodnoty duchovní a hodnoty svatosti.

B.Zbořil rozlišil hodnoty *kognitivní* (poznání), hodnoty *eudaimonistické* (blaženosti), hodnoty *morální* (mravnosti), hodnoty *estetické* (krásy a lásky) a hodnoty *náboženské* (hodnosti a svatosti). Jako nejvyšší ideály poté uvádí ideál pravdy a dokonalého poznání veškerých skutečností, ideál blaženosti, která spočívá v trvalé přítomnosti libých citů a v odstranění citů nelibých, ideál svobody, ničím neomezované možnosti realizovat ideály lidstva a odstranit rozkladné tendence, ideál krásy a lásky, totiž harmonie a jednoty v mnohosti (viz,Zbořil,1947 s.89) .

Nejobecnější ideál dostaneme, když kontaminací všech předešlých uvedených ideálů shrneme pod vyšší pojem. Je to *ideál absolutní dokonalost* (Kučerová, 1996, s. 70)

Z psychologického hlediska stojí na počátku a jako základní impuls hodnotícího procesu potřeba. Pocit napětí, neklid, neurčitá dynamická tendence, která hledá svůj objekt.

Hodnocení je poté podmínkou existence, neustálé obnovy a reprodukce organismu.

Animální hodnocení rozlišuje dva cílové principy : uspokojení a bezpečí. Jestliže hodnoty uspokojují potřeby, ať již předmětné nebo funkční, pak úloha utřídit hodnoty bude vyřešena klasifikací potřeb.

Lidské potřeby jsou velmi obecné. Ke každé potřebě nepatří vždy určitá hodnota. Pohyblivost, dynamika, plastičnost a především vynalézavost člověka působí, že jsou hodnoty rozmanitě zastupitelné a zaměnitelné. Stejná potřeba může být uspokojena různými hodnotami, táž hodnota ,může uspokojovat různé potřeby. Otevřeným problémem lidských životů je adekvátní a optimální uspokojování lidských potřeb, hledání hodnot pravých a pravdivých.

Prvotní elementární potřeby jsou základem, na který navazují a vrství je potřeby další, sekundární. Člověk postupem času získával nové způsoby opatřování potravy, nápojů, šatů, ale i obydlí a setkával se s organizací společnosti a společenských vztahů. Prostředky k opatřování těchto skutečností se stávaly novými hodnotami a následně řetězy prostředků a

cílů jsou stále složitější. Základní potřeby vstupují do nových souvislostí, objevují se ale i ve vyšších etážích, kde se k nim připojují potřeby nové, stejně nezanedbatelné.

Lidské hodnoty vznikají v dimenzích, v nichž si člověk osvojuje svět. Člověk, ač se občas nezdá , jedná ve smyslu svých vrozených, přijatých i samostatně vytvořených hodnot.

Pochopit pak tyto hodnoty znamená ukázat je ve vztahu k základním dynamickým tendencím.

Lidské hodnocení je více méně multidimenzionální. Z různých hledisek může být různé, dokonce i protichůdné. Neexistuje samočinný soulad mezi potřebami a hodnotami různých řádů. I v tom může nynější svět vidět hrozbu globálního ohrožení.

Klasifikujeme hodnoty podle dimenzí, v nichž člověk prožívá sebe i svět (Kučerová, 1996, s. 71-73) .

2. Moderní doba – člověk – hodnoty - potřeby

2.1 Problematika hodnot v současné společnosti

Na úvod si vezmeme základní nejprostší potřebu jíst a pít. Člověk ji má stejnou se zvířetem, ale pro člověka, je to zcela něco odlišného. U zvířete se potřeba jíst rovná ukojení hladu. U člověka ukojení hladu souvisí s mnoha rozmanitými způsoby pěstování plodin a rozlišných plodin vůbec. Dříve byl člověk co do potřeby ukojení hladu podobný se zvířetem. Jedl co bylo. Dnes v moderním světě se potřeba ukojené hladu přetvořila na potřebu civilizační, ukojenou hodnotami užitku a komfortu, který v přírodě bez člověka neexistuje. Člověku už nestačí zahnat hlad jakýmkoli způsobem. Chce jíst pravidelně, nezávisle na roční době, dieteticky a rozmanitě, chce jíst nezávadná a na přípravu nenáročná jídla, pokud možno bez časové ztráty.

Na podobném principu se změnila i další základní potřeba člověka, a to chránit tělo před chladem a nepohodou. Jen velikost a vybavenost „přístřešku“ řadí lidi do kategorií. V dřívějších dobách jen nebýt vděčný za kousek střechy nad hlavou byl velký hřích.

Současná doba je označována a považována jako „krize lidské identity“ nebo ještě přesněji „mravní krize společnosti“. Velkými ukazateli je jen konzumní stupnice hodnot, civilizační stádnost a nezakořeněnost v řádu bytí bez pocitu vyšší odpovědnosti.

Civilizační hodnoty zbavují moderního člověka bezprostřední závislosti na přírodním prostředí a na přírodě, přinášejí mu užitek a komfort, vytvářejí jeho materiální kulturu jakožto svět utilitárních významů. V našem dnešním moderním světě se stala ekonomika cílem jednotlivců i politických a státních seskupení. Oproti tomu v dobách dřívějších mělo seskupení lidí význam komunikační a ve větších skupinách byla větší šance přežít.

Moderní společnost zakládá korporace, organizace a v nich různé formy komunikace, ale to všechno jakoby ztratilo smysl samo o sobě a stalo se pouze prostředkem k rychlejším a vyšším ziskům.

Člověk se změnil a stal se autentickým tím, že si uvědoměle vybírá a volí mezi rozmanitými hodnotami v úsilí dosáhnout vnitřní integrace a rovnováhy s přírodou i společností. Dříve člověk integroval s přírodou zcela přirozeně, dnes se člověk obrací k přírodě jen tehdy, když ho materiální a konzumní svět deformuje nebo unaví.
Materiální potřeby, podněcované diktátem módy, sugescí reklamy a působením masmédií mohou být prakticky neukojitelné a mohou člověka plně absorbovat. Ukojené potřeby nižších etáží mohou osvobodit a uvolnit lidské síly k dobývání vyšších hodnot jen tehdy, dovede –li se člověk materiálně civilizačních momentů opřít.

V dobách minulých mělo utrpení a potlačování základních potřeb (různé formy odříkání a sebetrýzně, posty či askeze) povznést na vyšší stupeň duchovnosti a ke zduchovnění. Dnešní člověk, jak ho známe z naší kultury je mnoho vzdálen tomu, aby pravdu glorifikoval.

K. Lorenz :
Problém člověka je problémem hodnot, problémem výchovy k hodnotám. Pojetí sama sebe uprostřed světa se mění v závislosti na úrovni lidského poznání, na charakteru lidských zkušeností, na stupni dějinného kultivačního procesu.
Člověk nežije izolovaně, nezávisle na společnosti, vždyť i pokus odpoutání se od společnosti je určitým postojem ke společnosti a reakcí na ni.Člověk naopak vytváří součást společnosti.
Etolog K. Lorenz vidí příčiny hodnotového úpadku současné společnosti v několika zásadních oblastech života společnosti a jedince.
Negativní jevy jako je například: přelidněnost ve velkých městech , vedou ke snaze se izolovat od druhých, k nezájmu i citové ztrátě. Problém narušení a devastace okolní krajiny vede k otupení vnímání estetického cítění a vytváření si vlastních náhledů.
Nedostatek času – fenomén doby.Uspěchanost, neschopnost umět se zastavit a naslouchat druhým a především sobě samým. Což vede k neschopnosti silných citů a také k rozmělnění rodinných vztahů. Všechny tyto skutečnosti připravují zvláště mladého člověka o schopnost soudit, co je dobré a co je špatné a co špatné.

2.1.1 Dospívání jako takové a důležitá role socializace

Přechod z dětství do dospělosti, toť jest dospívání. Jedná se o pásmo zahrnující zhruba osm let.
Socializace jako velice důležitý faktor v období dospívání se v nejširším slova smyslu je formování a růst osobnosti pod vlivem rozmanitých vnějších podnětů, včetně lidských činností, které souborně můžeme pojmenovat *výchovou* .Výraz vnější podněty je výraz velice obsáhlý. Jednoduchou formou jde objasnit však souborem věcí, lidí, vlivů, které člověka obklopují (Koťa, Praha 2004) .

Speciální výraz *výchova* vyjadřuje cílevědomé a soustavné působení rodičů, učitelů a dalších výchovných činitelů. Socializace je však pojem širší než výchova a obsahuje veškeré vědomé i nevědomé, přírodní i společenské vlivy, které působí na *osobnostní vývoj*. Ovšem je také procesem, při kterém se jedinec učí čemu lidé v okolní kultuře věří a jaké chování od něj očekávají. V průběhu socializace, které představuje proces zespolečenštění člověka , nabývá smysl osobní identita jedince. Bezmocné dítě na začátku je socializací postupně přeměňováno ve více či méně informovanou bytost a je vedeno k tomu, aby dosáhlo do jisté míry sounáležitosti s okolím a spolupracovalo s ostatními lidmi.

2.2 Specifikace hodnot současné mládeže

O mládeži existuje řada mýtů. Už v dávných dobách za Aristotela si každá starší generace stěžuje na chování mládeže a v porovnání se svým mládím vidí její zkaženost. Mládež zase vnímá starší generaci jako konzervativní, nechápající ani mládež ani novou dobu.
Další mýty o úloze mladé generace se objevují ve společnosti po každé revoluci či převratu. Mládež je deklarována jako vyvolená skupina, která v neutěšené budoucnosti

personifikuje „zářivou budoucnost“ . Dokud se mládež vychyluje , je považována za rušivý element, kdežto pokud je „normální“ společnost narušena, vkládá se právě do mládeže největší naděje. Tento v podstatě chiliastický přístup k mládeži je odtržen od společenské skutečnosti a ignoruje zákonitosti sociálního zrání mládeže ve vazbě na její sociální pole a probíhající společenské procesy. Mládež je považována za nejsenzitivnější složku společnosti, nejcitlivěji reflektuje a zaznamenává společenské procesy a je také sama hlavní hybnou silou. Proto současná mládež je jiná, než byla mládež například osmdesátých let, ale je i jiná, než jakou si představovali „listopadoví vizionáři“. Současná mládež se ve svém vývoji vyrovnává s pozitivními i negativními jevy současné společnosti, především jevy, které přetvářejí společenskou skutečnost. Celá naše nynější společnost se nachází jakoby ve víru změn, je svou podstatou turbulentní. Společnost se přeměňuje od makrospolečenské úrovně po nejpodrobnější společenské procesy a sociální jevy. V současnosti s ohlédnutím na informovanost a ekonomizaci, globalizaci a evropskou integraci se společnost řítí jako stádo splašených koní a na pomyslném kozlíku sedí právě zmiňovaná mládež. V biologické, sociální a kulturní sféře právě tato generace rozhoduje o zúročení vkladu předchozích generací
(Sak, P., Saková, K. Praha 2004, s.89) .

Dnešní mládež více než které jiné prochází křižovatkami. Je nucena volit mezi drogami a normálním životem, volí způsob využití nových komunikačních a informačních technologií oproti klasickému způsobu komunikace, rozhoduje se mezi hédonismem a rodičovstvím a v neposlední řadě také mezi autentickým a konzumním stylem života masové společnosti. Právě za všechny generace předešlé má nynější možnost v nově se utvářejícím evropanstvím obohatit své zkušenosti o hodnoty nejen jedinečně české, ale i je dále rozvíjet v širších možnostech evropské kultury a společnosti. To je ta hlavní křižovatka, před kterou současná mládež stojí. Jaká mládež stojí před touto křižovatkou a co si o této křižovatce vůbec myslí?

U nás se společenský vývoj ve 2O. století lišil od vývoje ostatních západních zemí, což dospělým i mladým lidem ztěžovalo morální orientaci i rozvíjení občanských ctností.
Hodnoty, jak už jsem uvedl zaujímají v životě člověka velice významné místo, zvláště poté v jeho chování.Společenské podmínky, působící na člověka prostřednictvím jeho sociálního pole, hodnotový systém a chování jedince jsou v dynamické rovnováze. Ovšem, při vychýlení jedné položky je tendence harmonizovat celek opět do vyvážené

polohy. Hodnotový systém současného dospívajícího jedince se utváří ve složitých podmínkách. Společnost dává jedinci signály o možnosti jednat v rozporu s hodnotovým systémem společnosti.

Život mladého jedince je výsledným průsečíkem vyjevení jeho potencionality a permanentního vlivu společnosti, uplatňujícího se prostřednictvím životního pole jedince, především pak jeho sociální složky. Mladý člověk se narodí do určité pozice ve společnosti, odvozené od sociální pozice jeho rodiny. Socializace objasňuje působení společnosti na jedince a v tomto procesu společnost přenáší na mladou generaci takové sociální mechanizmy, vzory, postoje, hodnoty a životní cíle. Formování společenské stránky osobnosti příslušným životním scénářem nejen ovlivňuje až určuje chování jedince, ale také výrazně limituje kritickou reflexi společnosti. Život mladého člověka probíhá pod implikativním a nereflektovaným tlakem „společenského životního scénáře“, který je jedincem vědomě i nevědomě, myšlením i jednáním, pozměňován. Vývojem subjektivity mladého člověka dochází k tvorbě vlastního životního scénáře či některých jeho bodů. Čím větší je shoda životního scénáře se scénářem sociálním, tím snazší je poté realizace, čím více naopak se od sebe liší, tím obtížnější je jeho realizace (Sak, P., Saková, K., 2004 s.147).

Život mládeže je postupně tvořen akty – událostmi, které se postupně řetězí a strukturují a ze zdánlivě nahodilých a elementárních jevů společnosti spojených s mladým člověkem se kontinuálně skládá svébytná entita, která je provázána jednak s vědomím jedince a s jeho osobností, jednak s jeho sociálním polem. Ze shluku postupně vyjevovaných událostí se skládá entita, která má strukturu, temporalitu, styl a vnitřní podstatu (Sak, P., Saková, K., 2004, s.148).

Podle současné starší generace současná mladá generace je nezodpovědná a nemá žádné *životní cíle*. Životní cíle jsou neodmyslitelně spjaty s věkem a s životní fází jedince. Neodmyslitelně patří k naplňováním hodnot jedinců.

Jednotlivé věkové skupiny mají své dominantní cíle, každá životní etapa je spojena s určitými konkrétními cíli, vyjadřující funkce a potřeby člověka v dané životní fázi. Dosažení jednoho životního cíle do značné míry podmiňuje vymezení a pozdější dosažení dalšího cíle. Nejčastěji uváděným cílem mladé generace je vzdělání a získávání kvalifikace.

Vliv hodnotového systému na jedince však nelze přeceňovat. Mezi hodnotou a chováním neexistuje taková závislost, která by umožňovala jednoznačně z hodnoty vyvozovat jednání a naopak. Každá hodnota je v hodnotovém systému jedince

modifikována pouze pozicí ostatních hodnot. Vliv hodnotového systému jedince je ovšem i modifikován pozicí ostatních složek. Osobností, společenskými podmínkami a vlivy, za jejichž působení je hodnota naplňována. Právě společenské podmínky a vlivy jsou velice podstatné pro další vývoj.

Referenční skupina tvoří významný nástroj socializace. Výraz pro skupinu či sociální vrstvu, užívaný jedincem jako průvodce vývojem vlastních hodnot
(Koťa, J. , 2004, s. 37) .

Referenční skupina má jednak funkci normativní a jednak srovnávací. Jedinci přijímají tyto vybrané skupiny jako orientující a řídící, když si nejsou jisti, co si mají mysle nebo co mají dělat. Z toho vyplývá normativní funkce, která udává hodnoty a normy, které respektuje ve svém myšlení a jednání či se jim podřizuje.

Rozlišujeme dva druhy referenčních skupin.

Pozitivní referenční skupinu , která patří do kategorie, do které by se jedinec jednou rád dostal.

Negativní referenční skupina je naopak ta skupina, kterou jedinec odmítá a ani k nim nechce v budoucnu patřit.

2.3 Vliv rodiny a školy na utváření hodnot dětí a mládeže

2.3.1 Rodina

Rodina je tradičním společenstvím osob, které lze najít v nějaké podobě v každé známé kultuře. Lze ji klasifikovat jako skupinu malou, primární a neformální skupinu. V jejím rámci se utvářejí základní charakteristiky našeho duševního života. Rodina ale také zároveň slouží jako zprostředkovatel mezi jedincem a společností.

Vzhledem k tomu, že primární funkce rodiny tkví v tom, že již od narození ovlivňuje vývoj jedince, vytváří citové vazby, které se později zapisují do duševního života mladého člověka.

Vlivy v rodině, kde mladý člověk vyrůstá mohou být mnohdy důležitější než dědičnost. Malá sociální skupina jako je rodina , se vyznačuje svou intimitou, soudržností,

emocionalitou a vytvářením interpersonálních vztahů a povětšinou i tolerancí a respektováním se mezi členy navzájem.

Na úrovni rodiny také existuje velké množství rizikových a ochranných činitelů. Ve výsledku počtu rizikových činitelů (nedostatek času na dítě, nedostatečné citové vazby na dítě, nespolupráce rodičů, špatné duševní a společenské chování rodičů aj.) naproti ochranným činitelům (pevné citové vazby, stabilita prostředí, kde adolescent dospívá, dostatek času na dospívajícího, dobré mezigenerační vztahy a spolupráce v širší rodině).

Funkce rodiny spočívá jednak v tom, že uspokojuje biologické potřeby mladého člověka, základní podmínky pro tělesný, duševní a sociální vývoj – tj. poskytuje ochranu, výživu, hygienickou péči a zázemí.

Druhou takovou funkcí je umožnit postupné a přirozené začlenění do lidského společenství. Zajišťuje podmínky na zrání a růst a také připravuje na přijetí rolí a vzorů jednání. A třetí velice důležitou roli hraje i v poskytování podmínek k uspokojení nejhlubších citových potřeb – potřeb citového bezpečí, jistoty, důvěry lásky a jedinečnosti (Koťa, J. , 2004 s. 38) .

Z tohoto základu se rozvíjí vědomě řízená výchova. Utvářejí se návyky, zdokonaluje se sebekontrola, učení, přijetí disciplinovaných forem jednání, očekávání odměn či trestů aj.

Lze nějak výchovou nějak radikálně ovlivnit trávení volného času a životní styl mladého člověka?

Řekl bych, že ano.

Studie o rodinné socializaci odlišují tři styly rodičovské výchovy. Diana Baumrind například rozlišovala tři odlišné styly rodičovské výchovy, které efektivně ovlivňují vývoj dítěte.

Autoritářští rodiče vycházejí z přesvědčení, že poslušnost tvoří základní ctnost dítěte. Očekávají, že dítě udělá to, co mu řeknou, a to bez diskusí. Jestliže se dítě na něco ptá, pak dostane odpověď : „ Protože jsem to tak řekl.“ Rodiče touží a potřebují být v domácnosti prvními. U autoritářských rodičů podle výzkumu D. Baumrind se zjistilo, že děti mají tendenci k závislosti a uchylují se pod ochranu dospělých, jsou sobečtější a málo kooperují se skupinou vrstevníků. Protože měly dříve málo svobody, chtějí ji později příliš mnoho.

Oproti tomu *liberální rodiče* považují za ctnost svobodné sebevyjádření. Mají sklon vyhýbat se konfrontacím a disciplíně a disponují řadou doporučení pro posílení odpovědnosti a řádu. Jejich děti mají sklony být vyrovnané, nezávislé a kooperativní.

Sociologický pohled na rodinu jakožto výchovné společenství v němž se dospělí setkávají s dětmi při společných činnostech, bývá poznamenáván více či méně skrytými obavami. Tato skutečnost je dána tím, že zájem o rodinu je principiálně formován starostí o příští generaci. Statisticky významné jevy jako je klesající porodnost, rostoucí zaměstnanost matek a další ukazatele domnělého rozkladu rodiny nejsou zjevně tak alarmující tím, že by ukazovaly výrazný pokles kvality bohatství dospělého života. Jsou hrozivé, protože vyvolávají doměnky, že ohrožují budoucnost společenství. To je také důvod, proč srovnání generací preferuje závěry, které vyznívají nepříznivě vůči moderním rodinám, neboť návaznost je považována za závazný standard. Jedním z v poslední době nejnápadnějším znakem rodiny je její nestálost. Dnešní stav rodiny, její vývoj v minulosti a na tom založené předpovědi do budoucnosti by měli být zkoumány zcela objektivně a kriticky s přihlédnutím na výchovu dětí a mládeže a jejich začleňování do společnosti (Koťa, J. ,2004 s. 40) .

2.3.2 Škola

Většina mladých lidí pobývá ve škole či učilišti minimálně 180 dní v roce. Důležitost formálního vzdělávání za posledních sto let vzrostla a jeho role jako činitele socializace se značně rozšířila. Mnohé obsahy výuky jsou speciálně upraveny pro socializační působení. Vedou jednotlivé děti k tomu, aby se staly aktivními členy společnosti a přijaly sociální závazky a role. Vedle vzdělávací a výchovné funkce škola učí i specifickým normám jednání, a to nejen takovým jako v rodinné či sexuální výchově či při ovládání, ale rozvíjí celý soubor základních dovedností. Mimo jiné také dává závdavek inspiraci na rozvoj v tom, v čem dítě či dospívající vyniká. Pomáhá mu se v aktivitách rozvíjet a má snahu ho vést.

Na utváření názorů a postojů mládeže má významný vliv též charakter jejího vzdělání. Přechodem do školy ztrácí každé dítě výlučné postavení, které do té doby mělo v rodině.Musí se přizpůsobovat novému životnímu rytmu. Škola se k němu staví jako k jednomu z mnoha dětí a především si žádá, aby se přizpůsobilo, „ukáznilo“, aby bylo „jako ostatní děti“. Učitel je zprvu nejdůležitější a nejvýznamnější osobou ve škole, postupně zde však nabývají na významu vztahy ke spolužákům a solidarita s nimi. Učitel se stává autoritou, která supluje rodiče a později i konkuruje také vrstevníkům.

Ze strany učitele je dítě hodnoceno, z toho také v prvních letech školní docházky vyvozuje pocit vlastní hodnoty. Později se spíše opírá o to, jak je přijímáno spolužáky (Koťa, J. , 2004 s. 45) .

Vybrat dobrou školu, je základ.

Pro vývoj dítěte může být kritická schopnost učitele zvládat „neklid“, „nekázeň“ a „nezájem“ dětí takovým způsobem, aby nebyl poškozován dobrý vztah k učiteli.

Na utváření názorů a postojů mládeže má významný vliv též charakter jejího vzdělání. Vzdělání v poslední době prodělalo nesmírný rozmach, obrovský nárůst možností vzdělávání, vznikaly nové školy s novým zaměřením a větší specializací. Samotný přístup ke škole a vzdělání je pak ovlivňován celospolečenským klimatem. Na příklad důraz na obecnou vzdělanost, úroveň vzdělání, jeho kvalitu, možnosti uplatnění. Nechuť či odpor k učení, které jsou charakteristické pro část mladší mládeže jsou objektivního i subjektivního rázu. Některé vlastnosti, následkem kterých je negativní přístup ke škole, učení, si děti do školy již přinášejí. Mnohé z nich jsou spíše překážkou pro děti samotné více, než pro učitele, jak si oni myslí. Ve škole se nejvíce ohrožují nezletilí navzájem, a to jednal vlivem zásadových a referenčních skupin, ale i jednotlivých spolužáků.

Ve škole by mladistvý měl poznat nejen své hranice, naučit se vycházet s okolím, ale i zde dostává první lekci v diferenciaci. Jedinec poznává, že on není ten jediný, a že i ostatní spolužáci umí to, co on, ale mnohdy umí víc než on.

2.3.3 Vrstevníci

Zásadní význam pro rozvoj osobnosti mladého člověka mají mezilidské vztahy – vztahy mezi mladým člověkem a lidmi z jeho okolí. Ti mu dávají pocit bezpečí, pocit, že je milován, že jim na něm záleží, ale i přijímá kritiku a to, že se ostatní chovají odlišně. Mladí lidé mají tu potřebu se vzájemně domlouvat a spřádat přátelské vztahy.

Sociální interakce neboli reagování lidí na sebe navzájem ať už slovy, gesty či mimikou nebo *komunikace* ať už vzájemné dorozumívání jako procesy sdělování obsahů hraje velice důležitou roli ve zpětné reakci mladého člověka z jeho okolí. Raný představitel *koncepce interakčního původu osobnosti* Ch. H. Cooley formuloval svou teorii *sociálního zrcadla* , která vysvětluje vznik základu osobnosti – lidského já či sebepojetí. Chci-li zjistit jak vypadám, podívám se do zrcadla a to mi spolehlivě určí mé fyzické

znaky. Pokud si budu všímat, jak se ke mně myslí druzí, jak mě vidí, jak na mě reagují a na základě toho, jaké informace mi sociální zrcadlo zprostředkuje si vytvořím vlastní pohled na sebe sama.

Problém však může u mladého člověka nastat v tu chvíli, kdy výsledky zprostředkovné sociálním zrcadlem jsou negativní nebo právě mladý člověk je jako negativní vidí. Poté přichází většinou s řešením podřídit a přizpůsobit se právě těm, díky nímž mohl zkreslený výsledek sociálního zrcadla přijmout a mnohdy si neuvědomí, že ne všichni zprostředkovatelé výsledků sociálního zrcadla jsou ti praví (Helus, Z. , 2004, s. 127) .

Pro rizikovou mládež z dysfunkčních rodin je vrstevnická skupina důležitější než pro mladé lidi vyrůstající v rodinách, jež dětem vytyčují meze dovoleného chování.

Vrstevnická skupina však není pro nikoho jen neproblémovým zázemím, tím spíše jím není pro mladé lidi vyrůstající bez rodičovského zájmu, bez jasných pravidel či ohrožované despotickým trestáním rodičů. I pro dítě vychované funkční rodinou představuje každá vrstevnická skupina více nebo méně stresující nárok : obstát v očích vrstevníků jako někdo, kdo je „ v pořádku“, kdo plně sdílí její hodnoty. Nároky na konformitu jsou ve vrstevnické skupině mládeže obvykle vyšší než ve všech jiných skupinách. Zahrnují nejen způsob vyjadřování, ale i úpravu zevnějšku, druh preferované hudby, způsob chování k opačnému pohlaví, ale i společnosti jako takové, postoj ke škole, případně k práci, k rodičům, k penězům, k sexualitě, ke koření a v neposlední řadě také k návykovým látkám.

Delikventní party u nás skoro vždycky vznikají z podskupin mladých lidí , kteří se dobře znají z jedné instituce. Tyto skupiny se buď vymknou běžným mechanismům sociální kontroly , vytvoří si vlastní hodnotový systém a preference, chovají se velice autonomně, anebo se vymknou kontrole jen v době svého volna, což je méně časté.

Neuvědomovaným motivem tohoto chování je pravděpodobně snaha se předvést před vrstevníky a kamarády jako „správnej tvrďák“, což předpokládá skupinovou atmosféru, kvůli níž před násilným aktem nikdo nedokáže couvnout, protože by se ve skupině blamoval svou slabostí. Takto již vzniklé party jsou téměř neovlivnitelné zvenčí . organizátoři všech forem intervencí a všech typů preventivních programů by měli dát pozor na to, aby vznik delikventní party nebyl zamýšlen vedlejším důsledkem programu, jehož cíl byl právě opačný. Toto riziko je vysoké u všech typů skupinových programů pro rizikovou mládež (Matoušek, O., Kroftová, A., Praha 1998, s. 84) .

3. Volný čas mládeže

3.1 Volný čas a zájmové činnosti dnešní mládeže

V posledních devíti letech roste význam nejen vzdělání a majetku, ale také spokojování svých zájmů.Po roce 1990 doznal značných změn způsob života a možnost vytváření sociálních vztahů mimo rodinu, náplň volného času.

Zejména v nabídce volnočasových aktivit došlo k prudkému rozšíření možností – týká se to v maximální míře větších měst a především okolí Prahy, méně poté už venkova. Následkem toho jsou, mimo jiné, radikální změny v preferovaných hodnotách. O přízeň mládeže, aktivně až agresivně usilují různé sekty, náboženství, party, masmédia, hudební a jiné skupiny, které nejsou jen představiteli hudebního žánru, nýbrž i životního stylu. Negativní momenty ve využívání volného času se jednoznačně posunují od starší mládeže čím dál tím více k mládeži s nižším věkem.

Volný čas jedinců a v úhrnu jedinců volný čas společnosti, představuje duchovní bohatství společnosti a její významnou systémovou charakteristiku. Volný čas ve svém rozsahu a obsahu je systémově provázán s daným typem společnosti, kterému odpovídají určité hodnoty, instituce, vzorce chování a sociální mechanizmy spojené s naplňováním volného času. Jestliže společnost zabezpečí kvalitní trávení volného času dětí a mládeže, urychlí tím rozvoj obecných i specifických schopností mladé generace a zároveň efektivně potlačí rozvoj negativních sociálních rysů. Ve sféře volného času se jednak rozhoduje o rozvoji talentu mladého jedince a naplnění jeho potřeb a zájmů, a na druhé straně se utlumí tendence k negativnímu sociálnímu zrání. I když primitivní ekonomický kalkul vidí volný čas dětí a mládeže jako zbytkovou a zbytnou oblast, hlubší ekonomický pohled, který počítá s efektivitou a produktivitou potenciálu mladé generace získaného volnočasovými aktivitami a s prostředky ušetřenými na následné kriminalitě a narkomanii mládeže, uznává ekonomický význam kvalitní trávení volného času mladé generace.

Volný čas má ve vztahu k jedinci především funkci relaxační, rekreační a rozvojovou. Tím však funkce volného času nekončí. Ve sféře volného času jsou započaty

společenské inovace, které zpočátku narážejí na bariéry rigidnosti společenských a ekonomických institucí.

Společnost si uvědomuje tuto funkci volného času pro svůj rozvoj a vytvářením podmínek usiluje o optimální naplňování této společenské funkce volného času.

Za volný čas je podle sociologických kritérií považován čas, v němž jedinec svobodně na základě svých zájmů, nálad a pocitů volí svou činnost. Volný čas a volnočasové aktivity dětí a mládeže mají svá specifika. V dětství a v mládí se utváří hodnotový systém jedince. Přímé spojení s vnitřní motivací jedince. V systému vzájemném vtahu a realizaci zájmů a potřeb se projevuje dialektika biologických tendencí a společenských podmínek činnosti života vůbec.

Dynamizace hodnotového systému a jeho promítnutí do sociálního časoprostoru můžeme považovat za základ utváření životního způsobu.

Při uvědomování potřeb a motivů člověka se člověk opírá o hodnoty a systém představ o tom, jaké objekty, druhy činnosti a cíle jsou pro něho důležité, užitečné a cenné. Předmětnost činnosti může být jak materiální, tak ideálním jak vnímaná, tak představovaná v mysli.

Sociální pozice dětí a mládeže, pro kterou je charakteristická nízká zakotvenost v systémem sociálních rolí, umožňuje mládeži oproti dospělým větší sociální flexibilitu a dynamiku. V žádném dalším životním období není jedinec schopen zajímat se o tak široké spektrum aktivit jako je tomu právě v dětství a v mládí.

Mládí a dětství se vyznačuje větší zájmovou pluralitou. Později jde vývoj většinou o redukci zájmového spektra.

Základní zájmová orientaci ve smyslu obsahovém, ale i ve smyslu aktivní životní pozice, se tvoří v mládí.životní způsob a pozdější trávení volného času v dospělosti je modifikace daná vývojem a rolemi spojenými s určitou životní fází. Sféra volného času dětí a mládeže a obsahové naplnění jejich volného času má proto význam pro celoživotní orientaci člověka.

Činnost člověka ve volném čase nejsou izolované projevy lidské aktivity, ale články v řetězci příčin a důsledků. Jsou výrazem subjektivní stránky člověka, jeho potřeb a zájmů (Sak, P., Saková, K. , 2004, s. 59) .

Hodnocení využití volného času širší veřejností je spíše pro dnešní dobu chápáno a vnímáno jako negativní. Je diskutována škodlivost zaujetí televizními programy, počítačovými hrami, videoprogramy, masmédii , televizí, internetem. Rozpor mezi narůstáním volného času a neschopností jej tzv. plnohodnotně využít určitou částí

mládeže je diskutován již po dlouhá léta a mění se jen obsah pojmu „plnohodnotně využít“. Nejvíce volného času mají však právě ti, kteří jej nevěnují vzdělávání, koníčkům, splněním si svých společensky hodnotných aspirací. A jsou to často právě děti a mladistvé osoby označované jako problémové. Právě pro ně jsou charakteristické nízké zábrany, nízké obranné mechanismy a malá schopnost rozpoznat škodlivé. Tato mládež často pochází z rodin, které jim nemohou poskytnout ani základní prostředky na uspokojení jejich zájmů, někdy ani nechtějí, protože mají málo prostředků na uspokojení vlastních zájmů, které jen zřídka kdy se liší od zájmů svých problémových dětí (Marešová, A. , 1997, s. 13) .

3.2 Volnočasové aktivity u dětí a mládeže.

Pro děti a mládež je důležité kvalitně trávit volný čas. Vzhledem k tomu, že jde o jedince procházející sociálním zráním a s neustálenou osobností, je předností, jestliže mohou trávit čas organizovaně. Rozvoj sociální stránky osobnosti působí jako nejefektnější prevence sociální deviace. Je proto zájmem společnosti, aby co největší část mládeže trávila svůj volný čas kvalitně (Sak, P., Saková, K. , 2004, s. 70) .

Volný čas je doba, kterou člověk volně disponuje na základě svého vlastního rozhodnutí po splnění všech biologických nezbytností. Volný čas plní několik důležitých životních funkcí. Především umožňuje odpočinek, který závisí na obsahu práce ve škole, na fyzickém i duševním stavu, na domácích povinnostech na potřebách a zájmech. Za druhé slouží k zábavě, jejímž hlavním smyslem je převrátit jednostranný a jednotvárný monotóní životní rytmus.

Třetí funkcí volného času je všestranný rozvoj člověka, ať už má samostatnou vzdělávací formu, nebo je součástí zábavy a odpočinku. Všechny tři funkce volného času se vzájemně prolínají (Fišer, J. ,1972 s. 184).

Proměny volnočasových aktivit, které jsou vázány na postupné biologické, psychické a sociální zrání mladých lidí, probíhají kontinuálně. Některé aktivity jsou však spojeny se změnou sociální pozice v životním stylu mládeže se mění relativně rychle. Životní styl mladého člověka odpovídá jeho životní fázi a je v souladu s jeho sociálním polem.

Proto povětšinou sledujeme vývoj volnočasových aktivit v závislosti na věku a identifikujeme volnočasové aktivity pro jednotlivé sociodemografické skupiny mládeže.

Koncem devadesátých let dochází k vyhraňování volného času. U řady aktivit se zvyšuje jejich frekvence. Toto vyhraňování činností ve volném čase je výrazem určitého obratu ve vývoji společnosti. Ve společnosti probíhá řada diferenciačních procesů, které ve svém celkovém působení vedou od nivelizované a homogenní společnosti osmdesátých let ke společnosti diverzifikované především majetkově, ale i sociokulturně.

Důsledkem je jakési „rozlomení“ mladé generace. Mezi jejími částmi vzniká propast, kterou odráží i kvalita trávení volného času. V posledních letech tak vzrůstá frekvence aktivit, které mají vysokou sociokulturní hodnotu, ale na druhou stranu vzrůstá i frekvence aktivit, které mají hodnotu sociokulturní nízkou. K pozitivním změnám patří růst času věnovaného studiu, častější jsou návštěvy divadla či výstav i galerií. Více jsou pozorovatelné i umělecké aktivity, jako jsou dramatické či výtvarné výchovy. Ovšem k největšímu nárůstu došlo u využívání osobního počítače mladými lidmi. Práce s počítačem je aktivita, jejíž nárůst nejvýrazněji charakterizuje změny trávená volného času mládeže.
Na druhé straně také frekvence negativních aktivit vzrůstá. Nicnedělání, návštěva restaurací a využívání hracích automatů. Nesmíme opomenout drogy, pokud se tak závažný a velice rozšířený problém dnešní mládeže dá nazvat jako negativní aktivita. Právě trávení volného času s pomocí těchto aktivit silně koreluje se sociálně negativním vývojem.

3.3 Sociálně patologické jevy a vazba na trávení volného času

Česká společnost je tradičně společností s velkou spotřebou alkoholu, rozšířeným nikotinismem a v posledních deseti letech se prostřednictvím mladé generace stává i zemí rozšířené nealkoholové toxikomanie. Konzumace drog je jedním z fenoménů, který odlišuje současnou mládež od předchozích generací, a společnost a stát se musí tímto problémem zabývat. Fenomén drog přímo či svými důsledky odčerpává finanční

prostředky, pracovní kapacitu a ničí životy tisíců mladých lidí. Fenomén drog je svými příčinami a důsledky zakotven ve společnosti.Zpočátku byly drogy v naší kultuře cizorodým prvkem a musely překonávat silný odpor ve společnosti a v různých skupinách populace. Tento odpor měl však různou intenzitu ve věkových a sociálních skupinách i uvnitř těchto skupin v závislosti na psychosociálních charakteristikách. Drogy se proto nejprve šířily prostřednictvím specifických *marginálních* skupin s poruchami v hodnotové orientaci a v sociálním zrání.z těchto deviantních skupin s konzumace drog šířila společností a v té míře, jak drogy prostupovaly společností, ji také měnily.

Nejmladší skupiny populace, které představují děti a mládež akceptují drogy nejvíce. Podle výzkumu P.Saka a K.Sakové z roku 2000 zaměřený na zkušenost s drogami, měla skupina ve věku 15-18 let 42%, slupina 19-23 let 48%, slupina 24-30 let 37%. Jednou z příčin toho, že se jedinec stane závislým na drogách, je velmi nízký věk, kdy je mu droga nabídnuta. Čím nižší věk jedince, v němž je mu droga nabídnuta, tím větší pravděpodobnost, že se droga pro něj do budoucna stane problémem (Sak, P., Saková, K. 2004, s. 83) .

Syndrom závislosti je skupina fyziologických, behaviorálních a kognitivních fenoménů, v nichž užívání nějaké látky nebo třídy látek má u daného jedince mnohem větší přednost než jiné jednání, kterého si kdysi cenil více. Centrální popisnou charakteristikou syndromu závislosti je touha (často silná, někdy přemáhající) brát psychoaktivní látky, alkohol nebo tabák. (Nešpor, K. 2001, s. 14) .

Alkohol- metla lidstva.

Pití alkoholu je velmi často společenskou normou. Alkoholické nápoje doprovázejí různé společenské zvyklosti a setkání, v mnoha rodinách je ustálený zvyk, že se alkoholické nápoje pijí často jako doplněk jídla, jindy je alkohol vědomě vyhledáván jako droga. Nepije-li někdo alkohol může to na něj v mnoha typech sociálního prostředí dokonce vrhat v očích ostatních špatné světlo. Přechod od požívání alkoholu k jeho zneužívání je často pozvolný, nenápadný. Alkohol se u nás považuje za jeden z největších a nejrozšířenějších mediátorů společenských vztahů. Velice paradoxní je zjištění, že důsledky zneužívání alkoholu podle odborníků podstatně převyšují problémy spojené se zneužíváním ostatních drog, a to zejména drog nealkoholových. Zatímco na požívání alkoholu většinou sociální norma reaguje pružně, a pokud se jedinec nestane svým abúzem nápadným, je okolím tolerován, zvláště u jedinců s nízkou sociokulturní úrovní a s nenáročnými sociálními aspiracemi. „Alkoholikem“

bývá označován až při závažných psychických či somatických změnách nebo v případě trestné činnosti. Toxikoman bývá stigmatizován již při prvním zjištění. To znamená, že naše společnost má podle různého prahu sociální tolerance podstatně méně konformní postoje k zneužívání nealkoholových drog než k zneužívání alkoholu. Společenská sankce pro „feťáka“ se projevuje již v tomto označení, ale i určitou sociální distancí a podvědomým spojováním s deviantní kariérou. Společenská sankce slouží často i jako blokáda přístupových cest těchto jedinců zpět k sociální normě. Společenská reakce na chování jedince závislého na nealkoholových drogách a drogách vůbec mu připisuje identitu devianta, ho může v deviantním chování i vývoji stabilizovat.
Stoupenci liberálního přístupu k drogám navíc tvrdí, že střední a starší generace má alkohol a mladé generaci by mělo být přiznáno právo, aby místo alkoholu měla drogy. Podle této teze by bylo logické, že se stoupající spotřebou a šířením drog by měla klesat spotřeba alkoholu a nikotinu. Není tomu tak. I v nejmladší skupině mládeže jsou jedinci, kteří nemají zkušenost s alkoholem, naprostou vyjimkou. Naopak již v nejmladší skupině alkohol konzumuje více než polovina jedinců a v dalších věkových skupinách se podíl konzumujících pohybuje kolem 90% (Sak, P., Saková, K: 2004, s. 85) .

Vývoj mládeže v oblasti konzumace alkoholu, užívání drog a kouření je za posledních deset let velmi nepříznivý a má celou řadu negativních důsledků. Mají dopad na ekonomický charakter.Zdravotní důsledky se promítají do finančních nároků na zdravotnictví. Populace ohrožené alkoholem a drogami obtížněji získává a uplatňuje kompetence na trhu práce. Mimo jiné se také snižuje bezpečnost společnosti. jedinci závislí na drogách postupně přecházejí na kriminální obstarávání drog či peněz na drogy. Prevence, aby byla účinná, musí být postavena na komplexní analýze problému, to znamená, že musí obsahovat dimenzi globální, makrospolečenskou, lokální, rodinnou a individuální. Problém drog není pouze problém individua, rodiny či naší společnosti a současné mládeže, jedná se o problém euroamerické kultury.

3.3.1 Ohrožená mládež. Čím? Sociálně patologickými jevy !

Stále převažuje názor, že problémové děti a děti s poruchou chování v převážné míře pocházejí z problémových rodin a z rodin z různých důvodů dysfunkčních, nezaručují proto správnou výchovu. Do konfliktních a těžko zvladatelných situací se však dostávají i normálně fungující rodiny, pokud nedokáží odpovídajícím způsobem řešit symptomy, které mohou mít pro dítě a jeho pozdější vývoj škodlivé důsledky. Pod pojmem sociálně patologické jevy byly zařazeny nejvážnější poruchy v chování mládeže , projevující se především jako narušení sociálních , ale též i trestně právních norem. Jsou to poruchy vyznačující se určitou hromadností výskytu, stabilitou a rozšíření při stejných sociálních podmínkách. Výskyt stále nových sociálně patologických jevů u mládeže, jejich proměny a především dynamika rozšiřování je trvalou součástí moderní společnosti. Přesto, že jsou to jevy velice proměnlivé, závislé i na konkrétní době a místu svého výskytu, velice relativní ve svém obsahu, skladbě i způsobech, se v historickém aspektu příliš nemění.

Mezi českou mládeží byly vytipovány jevy, které svým významem jsou největším problémem a mládež je největším subjektem nebo objektem těchto jevů. Jsou to :

- **Alkoholismus, narkomanie a jiné závislosti**
- **Prostituce a účast na pornoprodukci**
- **Členství v extremistických skupinách a sektách**
- **Kriminalita**

Jako hlavní rizikové faktory, které umožňují vznik, existenci a rozšiřování sociálně patologických jevů ve společnosti, konkrétněji mezi mládeží se řadí:

Negativní jevy v rodině, nevhodný způsob trávení volného času, problémy spojené se zaměstnáváním mládeže, nedostatečná ochrana před právě sociálně patologickými jevy, neúčinnou mravní, etickou a právní výchovu, malou účinnost uplatňovaných sankčních a preventivních opatření. Ovšem i individuální příčiny jako psychické zvláštnosti podmíněné věkem, projevy generačních protestů, odmítání autorit, poruchy socializace jako výsledek závadového blízkého sociálního prostředí včetně závadového skupinového, nelze vynechat.

V posledních letech masové rozšíření sociálně patologických jevů mezi mládeží je především připisováno relativně novým negativním jevům, z nichž můžeme jmenovat přezaměstnanost rodičů, nebývalé zvýšení finančních nároků a možností, v některých rodinách vedoucí až k tzv. zlaté mládeži, jejíž největší starostí je utrácet peníze svých rodičů, ale i princip opačný, příjmy dětí a mladistvých získaných různými druhy

„služeb“ (prostitucí, žebráním, ale i drobnou kriminalitou, nelegálním prodejem různého zboží i toho kradeného). Takto získané peníze často v rukou mládeže jsou prostředkem k opatření „kvalitnějších“ drog, kuřiva, prohrávání na výherních automatech apod.

Kriminalita mládeže

Kriminalita je nejzávažnějším projevem a vyústěním většiny sociálně patologických jevů, proto je vždy v centru pozornosti společnosti. jako společenský jev je analyzována z různých pohledů, avšak základem všech analýz jsou obvykle statické údaje zpracované policií a dalšími trestně právními institucemi.

Je to zarážející, ale v současné době děti a mladiství představují cca pětinu všech policií stíhaných a vyšetřovaných pachatelů. Právě dospívání je obdobím, kdy začínají ty „nejperspektivnější“ kriminální kariéry, ale též obdobím, kdy zásah do dosud nezralé osobnosti pachatele trestního činu je nejvhodnější a společensky nejžádoucnější, protože je současně též preventivním opatřením proti možné pokračující kriminalitě takové osoby a proti růstu recidivní trestné činnosti vůbec.

Je známo, že nejen osobnost se mění na každém stupni svého vývoje, ale i vnější působení sociálního prostředí se různí v závislosti na věku člověka. Z toho plyne rozmanitost reakcí na tytéž konkrétní životní situace u lidí různého věku. Projevuje se to i v převažující trestné činnosti u různých věkových kategorií delikventů. Pro děti a mladistvé je typická **skupinová trestná činnost.** Také projevy určité násilné trestné činnosti související s věkem pachatelů je zřetelná. Též trestná činnost, spojená s drogami, je tam, kde ji provádějí lidé na drogách závislí, s cílem opatřit si drogu, je též převážně otázka mládeže.

Mimo fyzickou zdatnost, kterou u starších dětí doprovází psychická nezralost, podstatnou úlohu mezi příčinami kriminality mládeže hraje i motivace podmíněná v současnosti dosti rozšířenou hodnotovou orientací na spotřebním způsobu života. Touha po rychlém obohacení, snaha vlastnit vše, co je moderní či vzorem moderního života, je právě u této věkové skupiny nejčastěji naplňována delikventním jednáním, konkrétně představující majetkovou trestnou činnost (Marešová, A. 1997, s. 66) .

3.4 Počítač, internet a trávení volného času

Rozvoj techniky s sebou přináší nové možnosti, ale i nová nebezpečí. Je mimo pochybnost, že děti a dospívající v průmyslově vyspělých zemích tráví v současnosti mnohem více času sedavým způsobem života, než tomu bylo u minulých generací.

Chceme-li porovnat současnou generaci mládeže s generací mládeže předešlé, v mnoha atributech to není možné, protože mnohé věci u generace předešlé neexistovaly. Zřejmě nejnápadnější je vývoj a dostupnost nových komunikačních a informačních technologií. Informační technologie prostupují do všech oblastí života a překračují samotnou charakteristiku mládeže a postupně modifikují celou společnost. Nejde o to, že nová technologie je rychlejší, než byly předchozí, ale o to, že s rychlostí se objevují zcela nové kvalitativní možnosti. Jednou z možností je demokratičnost. Všichni jedinci mají právo získávat a předávat informace. Omezením je disponibilita technologií a kompetentnost k jejímu využívání. Tyto dvě podmínky marginalizované sociální vrstvy dostávají ještě více na okraj společnosti (Sak, P., Saková, K. 2004, s. 124) .

Osvojování si počítačové gramotnosti bylo v devadesátých letech u mládeže ve vzdělávací soustavě. Byla získávána mládeží jako zájmový koníček ve volném čase a jako sebevzdělávání v rámci komunity kamarádů-fanoušků.

K počítači neodmyslitelně patří internet jako jedna z nejvíce proměňující náš život.

Přístup k internetu je přímo závislý na vzdělanostní úrovni. Z této závislosti se zdánlivě vymyká jen skupina se základním vzděláním ve srovnání se skupinou mladých lidí, kteří jsou vyučení. Vzdělanostní skupiny přístupem k internetu částečně odpovídají pozici socioprofesních skupin. Podle očekávání má nejlepší přístup k internetu skupina s vysokoškolským vzděláním a odpovídá přístupu mladé inteligence. Mladá generace má přístup k internetu a plně ji využívá. K čemu je ovšem internet používán je častěji otázka více než na místě. Necílené surfování po internetu, posílání sms zpráv, získávání praktických zpráv a stahování hudby a softwaru, to je jen extrakt z výčtu činností, o které se mladí lidé na internetu zajímají (Sak, P., Saková, K. 2004, s. 137) .

Elektronická pošta a chaty neboli komunikační virtuální místnosti s vymezeným hovorem tématu jsou vůbec nejfrekventovanějším způsobem komunikace na internetu.

Tato komunikace má řadu svých kladů. Nejvýznamnější jsou rychlost bez ohledu na vzdálenosti či možnost přenášet rozsáhlé datové soubory.

Formy komunikace jako jsou chaty, auditoria či konference rozšiřují komunikaci o další rozměr, uspokojující sociální potřeby. Na druhou stranu nadměrná časově náročná účast na internetových diskusních skupinách se může v jistých případech projevit tak, že jedinec zanedbává své reálné vztahy pro mělké a povrchní kontakty na internetu (Sak, P., Saková, K. 2004, s. 141) .

Komunikace je pro rozšíření internetové sítě velice podstatným komponentem, ovšem její stinnou stránkou jsou jednak mladiství závislí na internetu a v neposlední řadě problém pornografie na internetu zcela dostupné.

Příznaky závislosti na internetu jsou spojovány se silnou touhou nebo pocitem puzení, potížemi v sebeovládání, odvykací stav je podobný jako u návykových látek, ale vyjma fyzického strádání, průkaz tolerance, postupné zanedbávání jiných potěšení nebo zájmů na úkor času stráveného s počítačem či pokračování přes výslovný zákaz a varování škodlivých následků.

Rizika, která si s sebou nese nadměrné trávení času s internetem může být spojeno s workoholismem. Počítačové hry, jejich rizikovost, zejména pro děti, je evidentní. Patří sem zanedbávání školy, zaostávání v sociálních dovednostech, rizika pro zdravý vývoj pohybového systému, prvek násilí a riskování v mnoha počítačových hrách, virtuální nevolnost. Internet jako prostředek k hazardní hře. Zde se projevuje jasný přechod k patologickému hráčství a souvisejícím problémům. U dospívajících, kteří se věnují on-line hrám dochází ke zhoršení kvality interpersonálních vztahů a k úzkosti v sociálních vztazích a to úměrně času, který trávili těmito hrami. Lze předpokládat, že mezilidským vztahům škodí i agresivita.

Již zmiňovaný problém – internet a pornografie. Právě pornografické stránky patří na internetu k nejnavštěvovanějším. K tomu možná z určitého hlediska přispívá zdánlivá anonymita (Nešpor, K. 2004, s. 37) .

Z hlediska ohrožování mravní výchovy mládeže jsou nejsou považovány internetové pornografické stránky jako takové za nejvíc ohrožující. Za mnohem nebezpečnější jsou však brány inzeráty, nabízející atraktivním dívkám práci, za výhodných platových podmínek, kde jejich obsah může být při úvahách o budoucí životní dráze daleko silnější motivací než pornografie a akt samotný, či nabídky sexu za peníze prostřednictvím chatů.

3.5 Média a volný čas.

Hromadné sdělovací prostředky, momentálně velice významný ovlivňovatel životního stylu současného mladého člověka. Využívání masmédií je neoddělitelnou součástí života člověka v práci i ve volném čase. Volný čas lidí je většinou tráven s médii a vedle mediálních aktivit jsou i další činností člověka spojeny s médii. Hromadné sdělovací prostředky se dělí podle řady kritérií. Mluví se o elektronických médiích jako o televizi, rádiu a rozhlase a o tištěných médiích jako o novinách, časopisech. Poznání mladé generace není možné bez reflexe vlivů médií na utváření mládeže a na její životní styl. Vliv médií je podmíněn určitými společenskými podmínkami a média naopak zpětně sociální podmínky mění. Vznik masové kultury s významnou úlohou masových médií je podmíněný relativní sociální nivelizací. Kultura se stává masovou především od té doby, co se staly masovými určité životní podmínky a sociální poměry (Sak, P., Saková, K. 2004, s. 89) .

Jak ovlivňují a jakou pozici ve struktuře volného času zaujímají média u mladých lidí? O vlivu médií, a zejména televize na socializaci dnešních dětí a mládeže nemůže být pochyb. Čas který dospívající věnují televizi, je v průměru delší než všechny jiné mimoškolní aktivity.

Sledování televize dětmi a dospívajícími má ve vyspělých zemích stále vzestupný trend. Výrazně klesl mezi roky 1982 – 1996 zájem mladistvých o četbu novin, časopisů, knih, o návštěvy kin a divadel, ale také o aktivní sportování a návštěvy koncertů. Dominantní pozici zaujímá u mládeže sledování televize, zvláště pak u té nejmladší.

V devadesátých letech byl vztah mládeže k televizi ve veřejnosti vnímán jako silnější než u dospělé populace. Bylo to nazýváno jako pasivita mladé generace a o jejím nadměrném trávení volného času před televizními obrazovkami. Je zvláštní, že podle průzkumu, kdy se zjišťoval týdenní průměr hodin strávených před televizní obrazovkou byla vidět jistá diference. U mladých lidí množství času věnované televizi bylo rozlišeno více způsobené příslušnosti k určitému typu rodiny než příslušností ke skupině mládeže. Typ rodiny byl určen vzdělaností a sociokulturní úrovní rodičů. Obecně

z výzkumu vyplynulo, že čím nižší vzdělání rodičů, tím silněji je rodina spojena s televizí a její životní styl, v němž je televize dominantním prvkem, si osvojuje i dítě.

Televizním vysíláním se v dnešní době zabývají miliony lidí na celém světě i odborníci různých vědních disciplín, tudíž je můžeme jen polemizovat o tom, zda je či není vhodné hodnotit televizi jako negativní či pozitivní. Televize vstupuje do života každého jedince a neustále ovlivňuje společnost. Význam televize se prokazuje i při mimořádných událostech, jako jsou např. povodně, požáry. Televize je i ukazatelem prestiže.

Je podstatný rozdíl mezi mladistvým hochem a mladistvou dívkou sledující televizi. Očekávání spojená s televizním se do značné míry u chlapců a u dívek liší. Chlapci očekávají od televizní obrazovky spíše dobrodružství. U dívek naopak převažuje odmítavé stanovisko vůči takto zaměřeným pořadům. Komplementární situace je u pořadů přinášející lásku. Takovéto pořady jsou požadovány dívkami a spíše odmítány chlapci (Sak, P., Saková, K. 2004, s. 99) .

V souvislosti s evropskou integrací, globalizací a masovou kulturou je diskutovaným tématem zastoupení pořadů podle země svého původu. Celým globalizovaným světem se šíří americká masová kultura, která má tendenci vytěsnit tradiční národní kultury. Reakce na tuto rozpínavost masové kultury jsou odlišné v různých částech světa i napříč jednotlivými společnostmi. V Evropě je tendence chránit národní kultury před vpádem masové americké kultury určitými regulativy. U všech televizních stanic mládež kritizuje vysoké zastoupení amerických pořadů. Hodnocení zastoupení amerických pořadů se však výrazně dělí na dvě poloviny – komerční a veřejnoprávní. Mimořádným postavením televizního postavení mezi ostatními médii a jeho vliv ve společnosti vyvolává řadu diskusí, zda-li jsou negativní jevy častého sledování neškodné nebo mohou napáchat rozsáhlé škody. Problém zde není v kvantu času, které je věnováno zdánlivě málo užitečným činnostem, ale v obsahu činností, v míře propojenosti těchto činností s univerzálně sdíleným názorem společnosti a v míře sociální kontroly nedospělých jedinců. Významným tématem televizního vysílání na celém světě je působení na mladou generaci a další negativní jevy. Jedna věc je objektivní stránka těchto negativních jevů televizního vysílání, která se však obtížně zjišťuje, posuzuje a měří a druhá věc je odraz těchto jevů ve společnosti a ve vědomí lidí. I když ze strany majitelů komerčních televizí je snaha prezentovat své vysílání pouze jako zábavu bez dopadu na děti, mládež a populaci, skutečnost je mnohdy jiná. Zvláště na specifické skupiny dětí a mládeže s problémovým rodinným zázemím je dopad některých pořadů

velmi negativní. Jednu složku tvoří například akční a erotické filmy. Akční film, pokud mladý člověk z dysfunkční rodiny shlédne akční film, kde hlavní hrdina vyřeší své problémy násilím a neohlíží se na své okolí či rodinu, co si mladý člověk z tohoto filmu odnese? Asociace, které ho mohou napadnou se mohou i nemusí týkat roviny, že všechny problémy, které on momentálně prožívá stačí vyřešit násilím. Z těchto důvodů je třeba na negativní prvky ve vysílání upozorňovat a v působení na děti a mládež na ně reagovat. Zlo a násilí ukazované v televizních pořadech nemusí mít nutně destruktivní účinky, je-li dospívajícím a dětem prezentováno v kontextu, jenž těmto projevům dává smysl v přijatém kulturním rámci a nejsou-li tyto děti bezprizorní. Dítě, je není na tento rámec dostatečně napojeno a o které se nikdo dospělý nezajímá, pak může násilí považovat za legitimní způsob prosazování lidských potřeb. Škodlivé účinky na děti a mládež může mít v médiích jak násilí fiktivní, tak naturalisticky popisované násilí skutečné, tak i nejasné hranice mezi tím, co se opravdu stalo a co se v médiích upravilo, aby pořad se shledal s větší sledovaností. Za normálních okolností má dítě již ve středním věku schopnost distancovat se od předváděného násilí a zaujímat k němu kritický postoj. Tato kritičnost se však působením a vhodným druhem zábavného podání scén s násilím má tendenci oslabovat. Televize tedy posiluje agresivitu nejen u disponovaných jedinců, posiluje ji u všech dětí a u všech lidí posiluje pocit, že svět je nebezpečným místem. Vášnivý konzument televize ztrácí kontakt se skutečným světem, a kvůli tomu může slábnout jeho schopnost odlišovat možné a nemožné.

Podle zjištění psychologů se negativné účinky sledování televizního násilí projevují především u těch dětí, jež jsou k násilnému chování disponovány

- dědičnými a konstitučními faktory,
- rodičovským nezájmem či nepřátelstvím,
- příslušností ke skupinám, jež sdílejí deviantní normy.

Mladý člověk nebo dítě, jež není vychováváno všemi, kdo by na něj měli působit, se snadno stane dítětem „vychovávaným televizí“ a snadněji z ní přijímá jako vzory i ty druhy chování, od nichž by ho přiměřeně pečující vychovatelé odradili. Jako prevence škodlivých účinků televizního násilí přispívá *mediální výchova* , kdy učí diváka využívat média pro svůj prospěch. Nejedná se však o teoretické poučování, jak média fungují, ale především o objektivní a názorně přesvědčující zprávy. Jak média zprávy filtrují, upravují , stylizují, jak chtějí zapůsobit a jak může okolí zprávy na diváka zapůsobit. Výsledkem tohoto vzdělávání je *mediální gramotnost* (Matoušek, O., Kroftová, A., 1998, s. 105-106) .

Přítomnost erotických filmů či jevů jako je „vulgární zobrazování sexu“ vnímá ve vysílání mladá generace v menší míře.
Zajímavé jsou také dva poznatky. Mladá generace hodnotí veřejnoprávní televize jako „zkažené“, nedůvěryhodné a neobjektivní, ale jejich sledovanost je i přes tyto poznatky nejvyšší. A druhý fakt je ten, že čím více se hodnocení vzdaluje od jedince, tím je hodnocení kritičtější. Celek populace a ještě poněkud více mládež vidí vliv televize na společnost velmi kriticky. Ale opačnou stranou tohoto hodnocení je, že individuální přístup jedince k televiznímu vysílání je převážně kladný.
Dalším médiem, které nás provází v nejrůznějších situacích a celým životem je rozhlas. Jako většina médií prošlo i rozhlasové vysílání v devadesátých letech řadou změn a to od organizačních, technických až po obsahové. Především proměna mediální krajiny se děje každým jednotlivým médiem, ale zase naopak každé jednotlivé médium zpětně působí na všechno ostatní. Nejčastěji byla mládeží v roce 2002 poslouchána stanice Evropa 2 a Impuls. To, co bylo vždy výrazné – poslech rozhlasu či rádia jako kulisa při jiné činnosti – se pomalu stává téměř bezvýhradné.

3.6 Četba a volný čas.

V současnosti je ve společnosti zřejmý přechod od tištěných médií k elektronickým technologiím a k multimediím. Je tedy čtení a tištěná média schopná konkurovat jiným aktivitám ve volném čase? Ano. V roce 2001 výzkum zjistil, že téměř polovina populace nepřečte za měsíc ani jednu knihu. Obráceně však lze říci, že více než polovina přečte za měsíc alespoň jednu knihu a zhruba pětina populace přečte více než jednu knihu. Za devět let, od roku 1992 však výrazně vzrostl počet lidí, kteří za měsíc nepřečtou ani jednu knihu, a to ve všech věkových skupinách s vyjímkou mládeže ve věku 15-18 let. Mladá generace čte více než střední a starší generace. Rozdíly pozorujeme ale i mezi věkovými skupinami mládeže. Nejvíce čte mládež ve věku 15-23let, poté četba klesá a minima dosahuje četba u střední generace ve věku 31-45let. Četba nejmladších věkových skupin je však velice úzce spjata s aktivitami typickými pro danou životní fázi. Ve věku 15-23let se mladí lidé připravují na povolání studiem na

střední či vysoké škole. Četba má proto pro ně charakter pracovní aktivity. Na střední škole je zavedena povinná četba. Podle dalšího sociodemografického ukazatele se zjistilo, že dívky a ženy čtou výrazně více než muži a chlapci. Výše vzdělání rozhoduje o to neméně o počtu přečtených knih a vztahu k četbě. Čím vyšší vzdělání, tím více přečtených knih. Hlavní dělící čára v četbě knih je na škále vzdělání u lidí s maturitou. Je neporovnatelný rozdíl přečtených knih u lidí s maturitou a lidí bez maturity.

Mladí lidé čtou velmi pestrou škálu knih. Ale stejně se na prvním místě co do čtenosti umístila beletrie, hned za ní odborná literatura a na třetí místo obsahuje filozofickou , duchovní a náboženskou literaturu. Věková skupina 15-18 let čte poněkud více žánr sci-fi a mládež ve věku 19-23 let čte více odborné literatury. Drtivá většina přečtených knih patří do současné literatury, to podle naší kategorizace období mezi počátkem sedmdesátých let a počátkem nového tisíciletí. Avšak literární zájem českých mladých čtenářů se stále posouvá do současnosti. Klesl zájem o literaturu z první poloviny dvacátého století, do této kategorie spadá literatura z první republiky a poválečná literatura. Četba současné literatury stoupla a stále stoupá.

„Velcí“ čtenáři, tj. mládež ve věku 19-23 let výrazně upustila od čtení knih. V této věkové skupině převažují studenti vysokých škol, kteří dříve nejvíce četli a nyní přesunula své intelektuální aktivity do značné míry na osobní počítač a internet. Nové technologie a elektronická média zastoupila média tištěná (Sak, P., Saková, K. 2004, s. 118-119) .

Mladí lidé čtou, četbou vyplňují svůj volný čas. Problém je však v tom, že naplnění volného času četbou se děje převážně jen v případech, kdy elektronická média zklamou nebo nejsou dostupná. Mladý člověk si mnohem častěji přečte něco na internetu než ve své knihovně.

II. Praktická část

4. Cíle praktické části

Cílem mého praktického výzkumu je popsat a popřípadě přiblížit hodnotový systém a samotné hodnoty dospívajícího člověka. Postoje, zájmy, koníčky a především trávení volného času. Srovnání s celospolečenským přesvědčením, že mladí lidé nemají žádné preference a o nic se nezajímají, jsem zde chtěl nastínit z jiného úhlu pohledu. V práci jsem se zaměřil spíše na starší skupinu dospívajících lidí. Z hlediska hodnot si myslím, že mladší, ale dospívající lidé nemají dostatečně utvořený „cit“ pro hodnoty. Na co jsem se ovšem zaměřil je postižení rozdílu mezi studenty studující gymnázium, střední školu zaměřenou na určitý obor a na učiliště.

4.1 Výzkumné předpoklady

Rodina je tradičním společenstvím osob, v jejímž rámci se utvářejí základní charakteristiky našeho duševního chování, našeho chování. Již dítě od svého narození je

ovlivňováno samozřejmě rodinným, ale i sociokulturním prostředím. Základy své postojové i hodnotové orientace mají v rodinném prostředí, které je zase součástí širšího celku – světu vrstevníků. Diferenciace postojů, přístupu k životu, procesu hodnocení a hodnot samotných se projevuje až s jistým srovnáním. Toto srovnání přichází u dospívajícího člověka tehdy, kdy pozná svět svých vrstevníků a zjišťuje, že v rodině, kde byl na prvním místě, již výsadní postavení ztrácí a musí o něj bojovat.
V dnešní době existuje nepřeberné množství aktivit a zájmů. Rozdíly v hodnotách a ve výběru nemálo ovlivňuje věk, a troufám si tvrdit, že výrazněji ovlivněny jsou vzděláním. Jinak řečeno, lidé ze středních škol mají odlišné hodnoty a postoj i zájmy odlišné než učňovská mládež. Není to samozřejmě pravidlo, ale faktem zůstává, že jiné sociokulturní prostředí u mládeže středoškolské a učňovské ovlivňuje odlišně stavěné hodnoty.

Moderní společnost vystavuje mladého člověka mnohým neblahým vlivům, dospívající tráví mnohem víc času ve formálních skupinách jako jsou školy, zájmové organizace, party vrstevníků a díky tomu mají tyto skupiny často větší vliv než rodina a popřípadě učitelé samotní. Díky tomu se dospívající dostává do větší interakce s vrstevníky. Přijímá jejich „filozofii“, jejich styl, názory a v neposlední řadě i hodnoty. V dnešním, i když neustále se měnícím okolním světě zůstávají priority jako je zdraví, láska, rodina, přátelé stabilní. Předpokládám, že zůstanou v zásadě neměnné a hodnotová orientace dospívající mládeže, budou obsahovat index stálých vnitřních hodnot.

Hypotéza č. 1
Budou existovat rozdíly v hodnotovém systému studentů středních škol a učňovské mládeže.

Hypotéza č. 2
Předpokládáme, že u středoškolské i učňovské mládeže najdeme významné zastoupení hodnot jako je např. láska, přátelství, zdraví a rodina.

5. Metody práce

Abychom důkladně porovnali přístup a odpovědi, bylo nutné oslovit většího počtu dospívajících. Z tohoto důvodu jsem zvolil metodu dotazníku. Výhody tohoto postupu jsou zřejmé. Ve srovnání s jinými metodami je tato méně náročná na zpracování a vygenerování výsledků. Formulace otázek se může přizpůsobit lépe než jiné metody posuzovaným cílům. Pro přehlednou formu je metoda dotazníků vhodná i z hlediska následné počítačové úpravy. Na druhou stranu je její nevýhodou to, že je to metoda nepřímého styku. To, co je do dotazníku napsáno, nemusí být vždy přesně to, co dotazovaný chce nebo chtěl vyjádřit, čili výsledek nebývá, ale může být nepatrně zkreslen. Respondenti také v opačném případě nemusí přesně pochopit a dobře si vysvětlit otázku. A v neposlední řadě je třeba upozornit na to, že výsledky dotazníkové formy slouží spíše k orientačnímu účelu než k vyvozování vážných či diskutabilních výsledků.

Vždy začínáme od jednoduššího a poté přecházíme k věcem složitějším či náročnějším. Nejprve jsem popsal hodnoty, proces hodnocení. Ani v dotaznících tomu není jinak. Nejprve jsem se pokusil zjistit, jaké hodnoty, preference, priority a životní cíle mladí lidé v dnešní době zastávají.

- hodnoty, smysl života, životní postoje, vlastní cíle

Co popřípadě může ovlivnit či dokonce ovlivňuje proces hodnocení u dospívajících? To je předmětem, na který jsem se zaměřil při sestavování dotazníků pro druhou část mého výzkumu.

- trávení volného času, problematika trávení volného času, ,internet, drogy, zájmová činnost

Jak jsem již psal výše, vrstevníci pro mladého člověka znamenají podstatnou část jeho samotného, proto není náhoda, že třetí část výzkumu se vztahuje právě na míru ovlivnění dospívajícího, ať už pozitivní referenční skupinou nebo tou negativní

- jak často, jakým způsobem a samotný způsob trávení volného času

6. Struktura zkoumaného vzorku

Vypracoval jsem dotazníky a požádal žáky dvou Českobudějovických gymnázií, umělecké školy v Českém Krumlově , stavební školy v Českých Budějovicích, odborného učiliště v Lišově a žáky základní školy v Českých Budějovicích, o vyplnění. Výzkum byl proveden vždy ve dvou paralelně souběžných třídách, konkrétně na začátku měsíce května. Žáků rozdělených do dvou skupin bylo okolo 87 dotazovaných. Průzkumné dotazníky byly zadávány mnou osobně s poskytnutím informací o formě vyplnění a času na vyplnění dotazníku. Každý respondent měl svůj dotazník z důvodu anonymity. Pokud jde o samotný průběh vyplňování dotazníků, ukázal se jeden zajímavý úkaz. Žáci gymnázií a základní školy po ukončení vyplnění dotazníku měli snahu dotazník si „zkontrolovat“. Učňovská mládež tyto snahy neměla.

6.1 Seznam zkoumaných škol

SEZNAM ŠKOL	CHLEPCI	DÍVKY	VĚK
Gymnázium Česká, Č. Budějovice	10	5	17

Gymnázium Jírovcova, Č. Budějovice	10	5	19
Umělecká škola Č. Krumlov	10	5	19
Stavební škola Č. Budějovice	10	5	18
SOU Lišov	10	2	18
ZŠ, O. Nedbala, Č. Budějovice	10	5	15
CELKEM	60	27	17,6

7. Prezentace a interpretace výsledků praktické časti .

7.1 Hodnoty , postoje a cile

7.2 Volný čas, zájmové činnosti

7.1.1 Hodnoty , postoje a cile

Dotaz **č. 1 „Co pokládáš v životě za nejdůležitější?“** jasně daná a položená otázka. Otázka byla položena záměrně tak, aby respondent mohl odpovědět na otázku buď z dlouhodobějšího hlediska či z hlediska momentálního. Ve všech školách na prvním místě jak z dlouhodobějšího, tak i z momentálního časového hlediska je na prvním místě rodina. Žáci stavební školy na první místo dosadili zdraví. Přikládám to hledisku toho, že z důvodu povinné praxe a jejich budoucího povolání je pro ně zdraví velice důležité. Na druhém místě se umístilo zdraví a na třetím místě láska. U žáků základní školy byla láska také na třetím místě, ale viditelně s větším rozdílem oproti zdraví.

Přátelství se u žáků základních škol překvapivě ukázalo jako více ceněné než například u žáků stavební školy či gymnázií. V 15 letech se utváří hlavní vrstevnické interakce a rodina ustupuje do pozadí ve prospěch přátelství, které se v období patnáctého roku života stává mnohdy přátelstvím na celý život. Oproti tomu žáci gymnázií jsou učeni samostatnosti a připravování na studium na vysoké škole, čili vzdělání je pro ně, jak i z výzkumu vyplynulo, na důležitějším místě. To však neznamená, že žáci gymnázií nejsou schopni navázat kvalitní a trvalé přátelství. Otázka partnera je ve výzkumu více než zajímavá. Základní škola k otázce partnera nepřistupovala jinak. Domnívám se, že otázky partnerství v tomto věku nejsou rozhodující. Domnívám se ale také, že ovlivnění partnerem je zde možné, ale větší míru zastoupení důležitosti partnera najdeme u žáků gymnázií a studentů se zaměřením.

Na druhou stranu je pozorovatelné, že učňovská mládež jeví zájem o partnera .

č. 1)

Co pokládáš v životě za nejdůležitější?

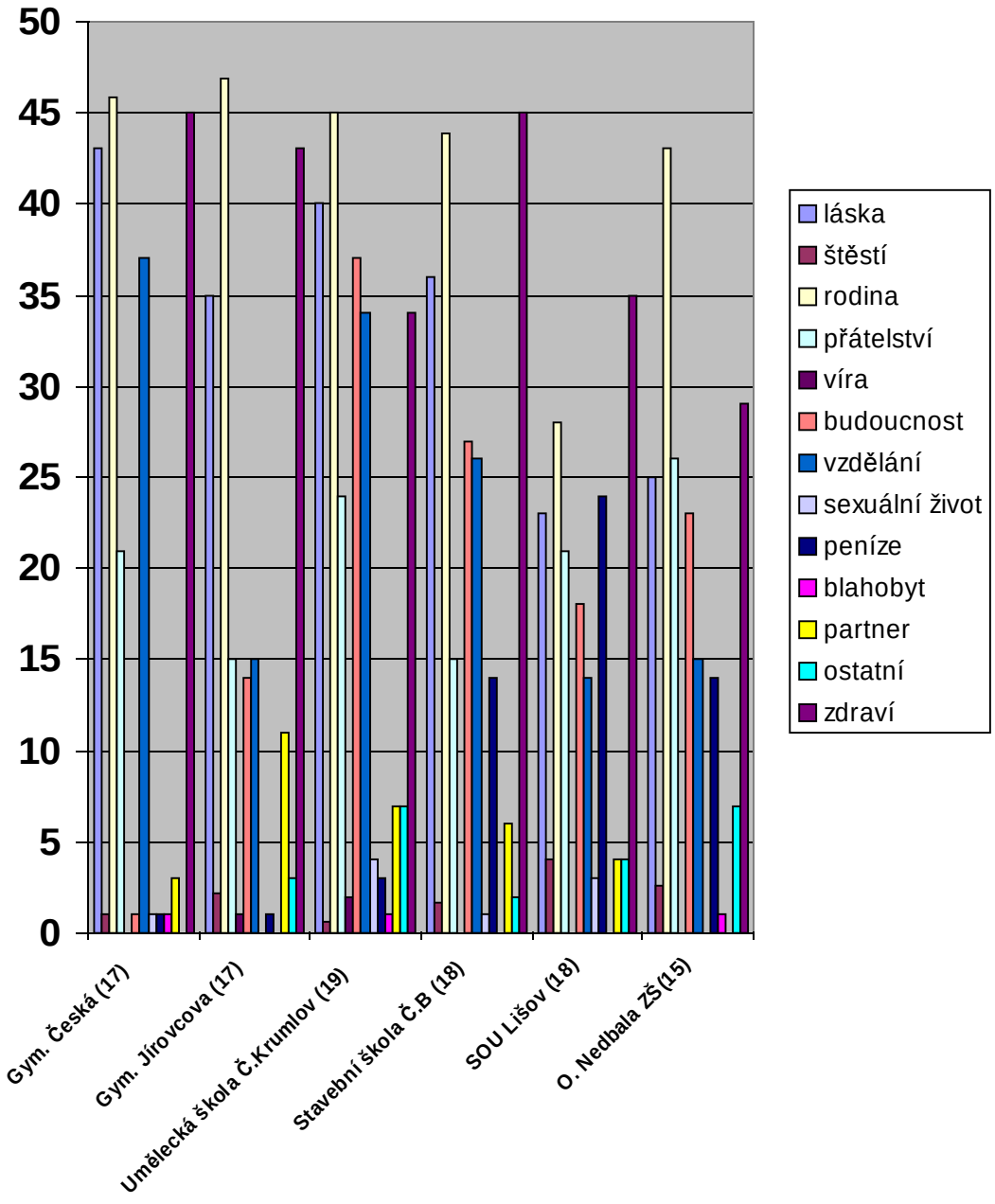

otázku **č. 2„ Co bys nikdy za nic nevyměnil/a? „** je položka partner na nejnižším místě.

Otázka hrdosti a cti i mě v tomto bodě výzkumu velice překvapila. Na prvním místě by žák gymnázia, odborných škol, základní školy nevyměnil čest. Otázka nebyla položena doslova v hmotném slova smyslu, ale byla položena tak, aby zjistila to, co by si žáci nenechali nikdy vzít. Na druhém místě byla rodina. Je zajímavé, že učňovská mládež zařadila na stejné místo rodinu i čest. Z toho usuzuji, že obojího si velice cení a myslím, že kdyby jim bylo odebráno jedno, to druhé, úzce spojené, bylo by to bráno jako sebrání obého.

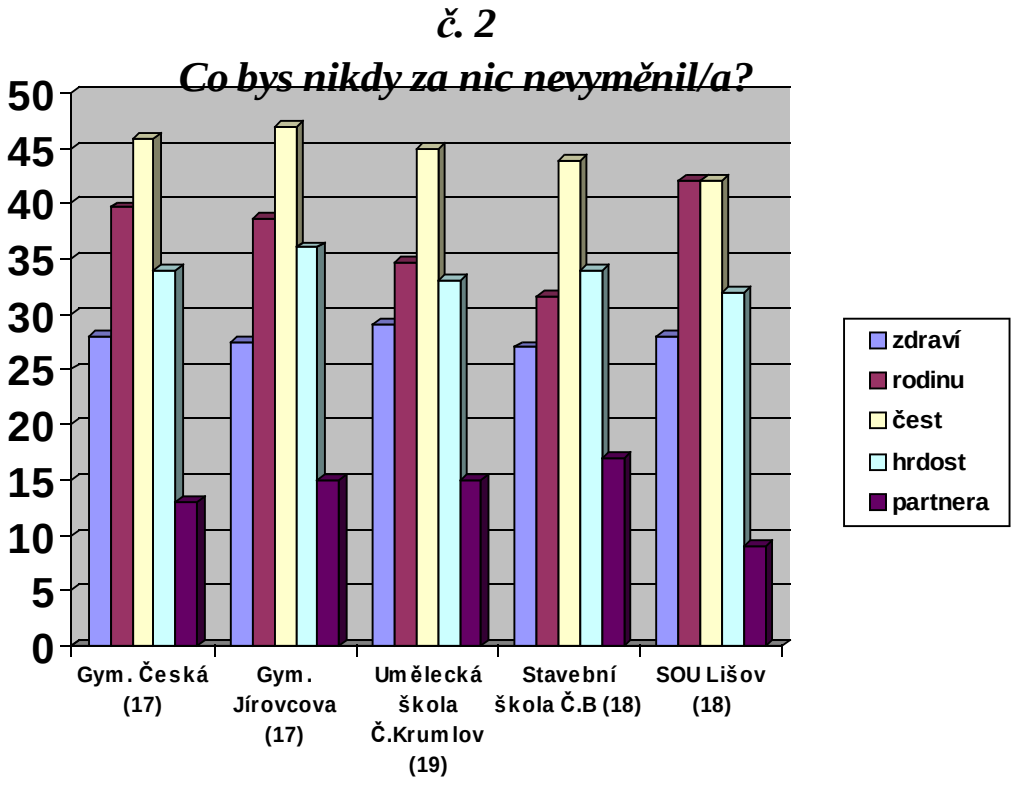

Otázku **č.3 „ Kdybys něco mohl/a změnit, co by to bylo? “** žáci gymnázií, předpokládám z důvodu větší informovanosti o stavu životního prostředí,

na tuto otázku dosadili odpověď týkající se životního prostředí. U žáků učňovského oboru se otázka životního prostředí také objevila, ovšem odpověď „nic“ jí zanechalo v pozadí. Vzhled. Lidé odedávna mění svůj vzhled, ať už líčidly, maskami či jinými způsoby. Chtějí zakrýt nebo alespoň částečně odvést pozornost od své skutečné tváře. Vliv médií, televize na „ideál krásy“ se podepisuje zejména na jemném pohlaví. Dívkám je vtloukán do hlavy tento ideál a ve své podstatě je vidina tohoto ideálu denně obklopuje. Setkávají se s ním na reklamních tabulích, v televizi, rádiích, magazínech, bulvárních plátcích a na různých etiketách předmětů denní potřeby. čelit tomuto „nátlaku“ ze strany společnosti je mnohdy velice obtížné a často vede i k radikálním postojům dospívajících dívek, ale nutno dodat, že i chlapci tohoto vyvarováni nejsou. Udržet přiměřenou hranici mezi „svým stylem“ a „ideálem společnosti“ je nejschůdnější řešení.

č. 3

Kdybys něco mohl/a změnit, co by to bylo?

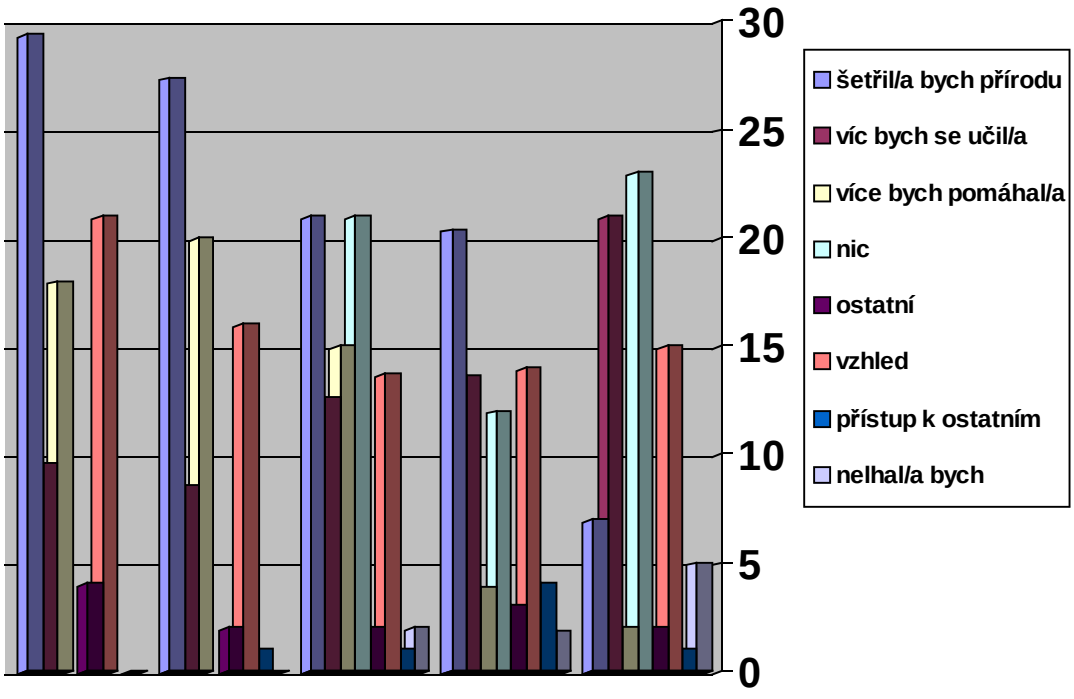

„ Co je pro tebe důležité? „ otázka č. 4

Důležité, jak se zdá, je pro studenty celkově v dnešní době, mít dostatek peněz a být zajištěný. V dnešní době, kdy pro většinu lidí platí heslo: „ Kdo má peníze, může vše“ je těžké si udržet paralelu, skrývající v sobě na prvním místě lásku, na druhém zdraví a do třetice rodinu. Být okolím uznáván je na tuto otázku druhá nejčastější odpověď. Otázka prestiže v dnešní moderní době je, troufám si říct, na stejné úrovni jako dostatek peněz a z podstatné části jsou tyto dvě „hodnoty“ úzce spojeny. Samozřejmě věkový odstup podporuje toto tvrzení. Žáci základních škol spíše potřebují být svým okolím a vrstevníky uznáváni více z osobních důvodů. Pocit méněcennosti, to, že do svého okolí nezapadám je otázka žáků spíše základních škol. U středoškolské i učňovské mládeže je to jakýmsi „životním krédem“ či životní potřebou. Buď být společností „ vyvrhnut“ a získat její obdiv či zatracenost, právě svým odmítavým způsobem vůči ní nebo splynout a začlenit se do jejích norem být právě ten „okolím uznáván“.

č.4

Co je pro tebe důležité?

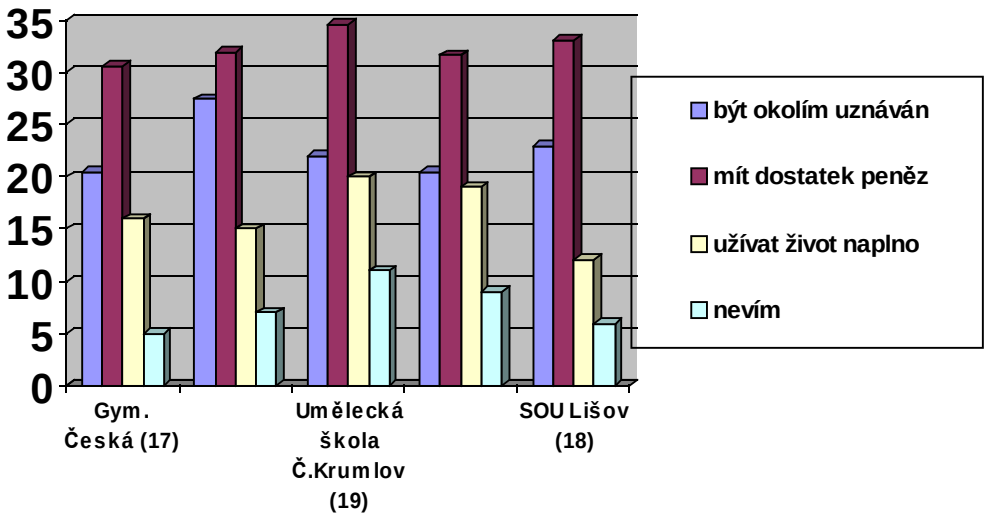

7.2.1 Volný čas, zájmové činnosti

tázku volného času : **č. 5 „ Kolik máš průměrně volného času ? “,** jsem záměrně položil jen žákům základní školy a gymnázia, abych poukázal na tématiku zájmových kroužků u studentů základních škol a trávení volného času v souladu s velkým množstvím učební látky studentů gymnázií.

Na základní škole se ukázalo, stejně jako u studentů gymnázií, průměrný volný čas, tvoří 2 hodiny denně. U žáků základní školy rozmezí „čistého volného času“ tvoří 2-3 hodiny denně, oproti studentům gymnázií, kde je rozmezí sníženo na 1-2 hodiny denně. Je nutno dodat, že „čistý volný čas“ je podle sociologických kritérií považován čas, v němž si jedinec, dospívající svobodně na základě svých zájmů, nálad a pocitů volí svou činnost. Jedná se o tu část mimoškolního času, která zbývá po zabezpečení rodinných, existenciálních a biologických potřeb.

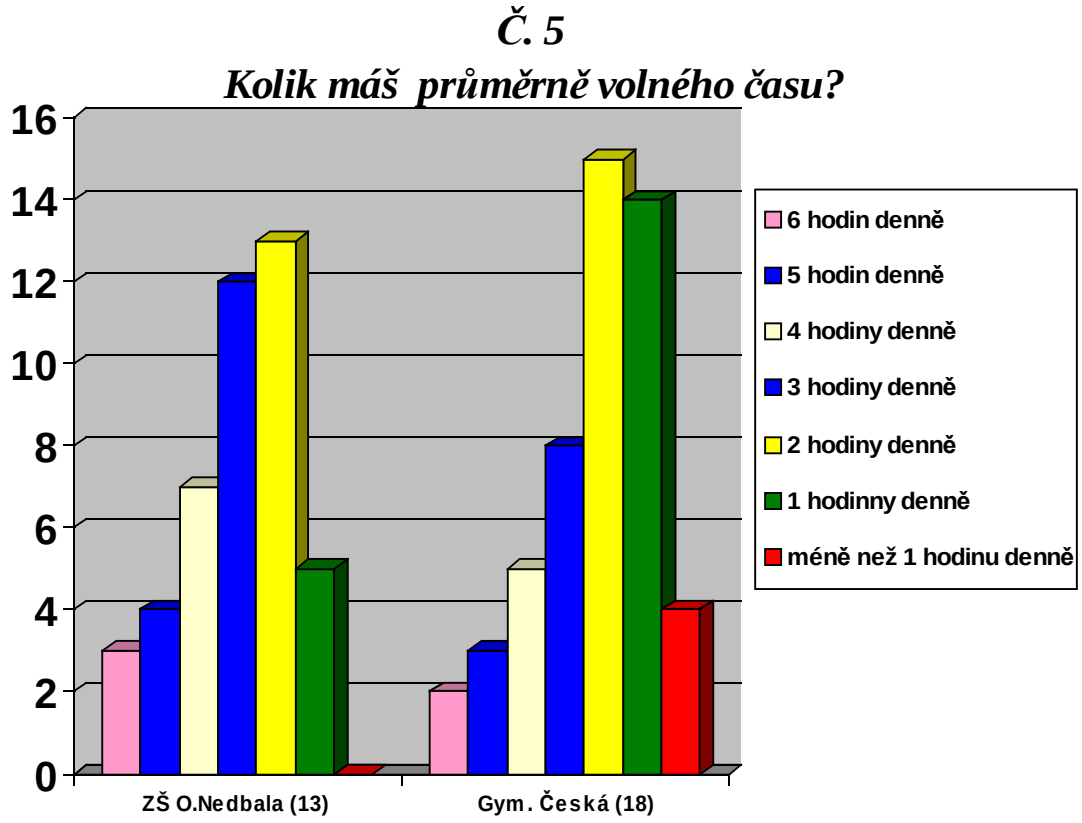

Č. 6 „ Co nejraději děláš ve svém volném čase? “

Široká nabídka okruhů a výběrů dala k dispozici široké spektrum poznání, trávení volného času dospívající mládeže.

Jak lze s následujícího grafu číst, vygenerovaly se zde hlavní dvě podskupiny : kolektivní trávení volného času a jako opak k tomu individuální přístup k trávení volného času a to často ve spojitosti s nějakým médiem.

Aktivní sportování, četba knih a práce s počítačem, tyto tři odpovědi jsou na předních místech co se do oblíbenosti činnosti trávení volného času týče pro studenty gymnázia. Ať už na profesionální či laické úrovni pěstování nějakého sportu, tím se rozumí aktivní sportování. Vysoká oblíbenost četby knih je dozajista úzce spojená s množstvím informací poddávaných ve škole a s vysokými nároky, které jsou kladeny na široké spektrum znalostí u studentů gymnázií. Prací s počítačem se pak rozumí psaní prací či zápisků na počítači, sumarizování, psaní vlastní literární i prozaické tvorby, seminárních prací, vypracovávání projektů.

Na základní škole tomuto žebříčku vévodí sledování televize, aktivní sportování a odpočinek, nicnedělání. Sledování televize – fenomén doby. Stále více mladých lidí, navštěvujících základní školu, dává přednost sledování televize a nicnedělání před zájmovými aktivitami. Do pozadí v této věkové skupině se dostává četba knih a aktivní kulturní život, co se do návštěv divadel, muzeí týče. Povídání si s přáteli a práce s internetem, rozuměno jako „surfování po internetu“ je mnohem oblíbenější než trávení volného času s partnerem či návštěvy kina.

Obsahové naplnění volného času pro mládež má význam pro celoživotní orientaci jich samotných. Činnosti dospívajících ve volném čase nejsou jen izolované projevy lidské aktivity, ale tvoří jakýsi řetězec příčin a důsledků. Jaký bude mít do budoucnosti důsledek počítačového a internetového rozmachu v souvislosti s nadměrným trávením volného času mládeže?

č. 6

Co nejraději děláš ve svém volném čase?

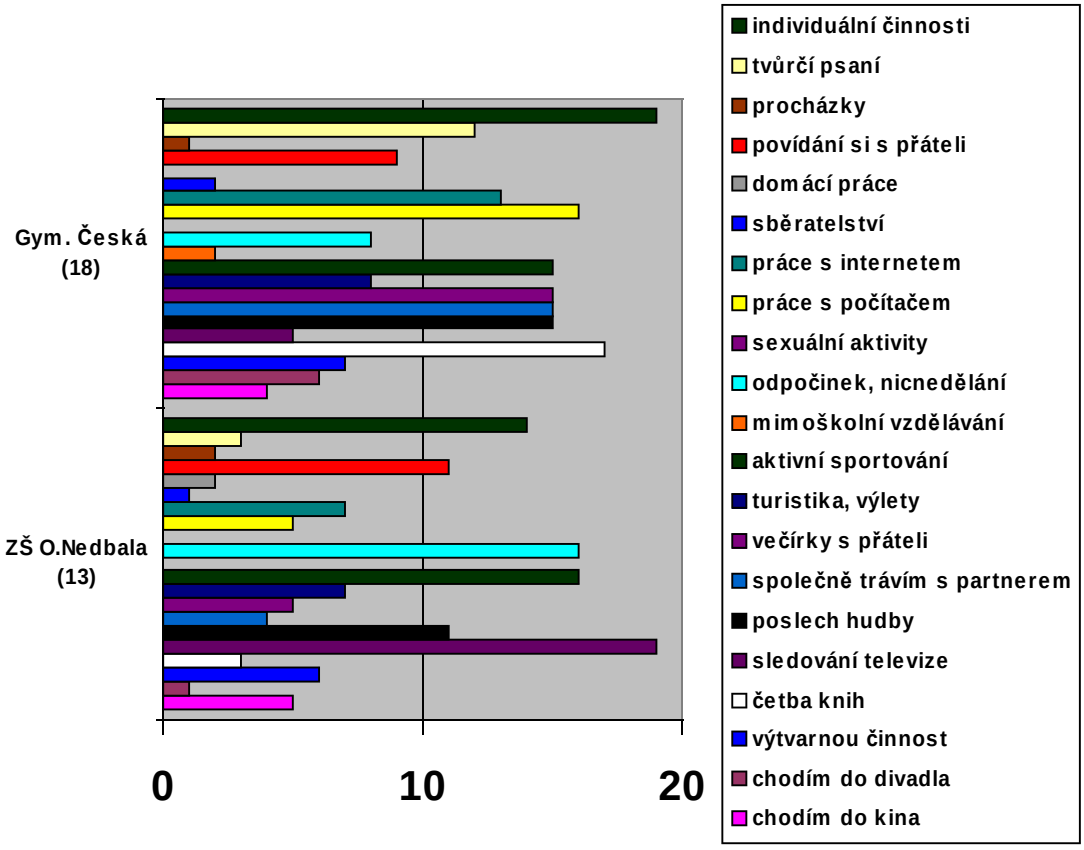

Otázka **č. 7 „Jak často používáš počítač? “**

Je zadána záměrně pro chlapce a pro dívky zvlášť. Dřívější analýzy prokázaly, že používání počítače co se do vlastnictví týče, koreluje především se dvěma základními znaky, a to s ekonomickou situací a se situací sociokulturní, resp. se vzdělanostní kulturou. Co se týče nejmladších věkových skupin mládeže, záleží to především na úrovni rodiny. Chlapci používají osobní počítač, ale i počítač jiný mnohem častěji než dívky. Na základní škole je podle grafu větší frekvence používání osobního počítače než u studentů gymnázia. I když základní diference v počítačové gramotnosti a ve vybavení osobního počítače záleží na vzdělanostní úrovni, vysvětluji si frekventovantější využívání osobního počítače u žáků základních škol tím, že u studentů gymnázia hraje ve využívání osobního počítače čas.

č. 7a

Jak často používáš počítač?

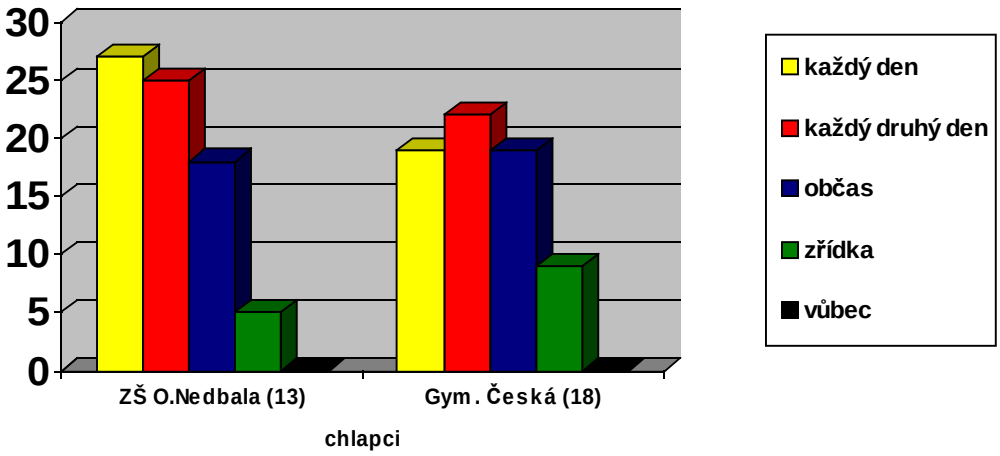

č. 7b

Jak často používáš počítač?

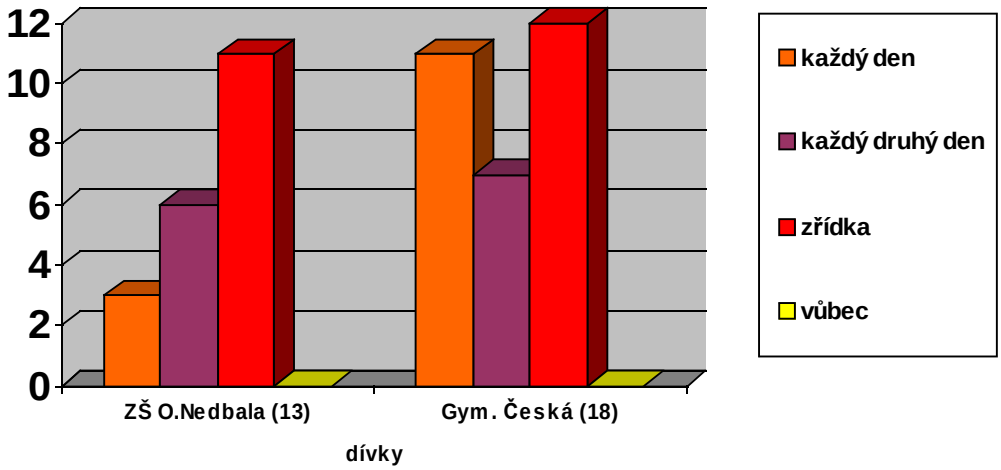

Otázka **č. 8 „ Jakým způsobem využíváš počítač? “**

Rozsah uživatelů stoupl především u těch aktivit, které jsou typické pro počítač a mohou je využívat co nejširší skupiny uživatelů osobního počítače. Jedná se především o internet, počítačové hry, elektronickou poštu, poslech CD, ale i vzdělávání se pomocí interaktivních výukových aplikací.

č. 8

Jakým způsobem využíváš počítač?

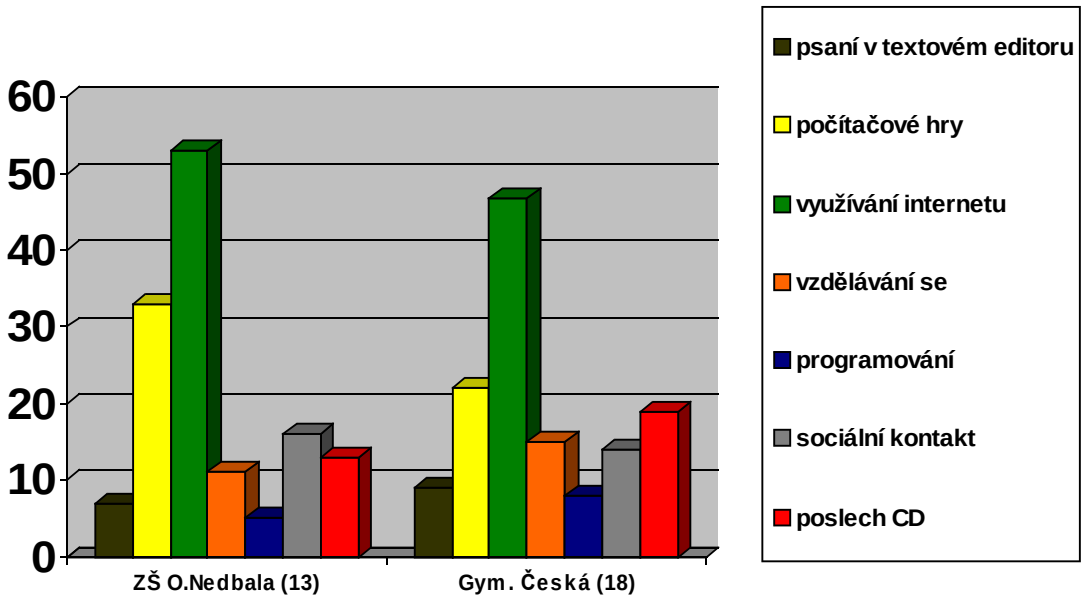

Otázka **č. 9 „ K čemu využíváš internet? “**

Mladá generace dospívajících má přístup a plně ho využívá. Tím, jak se internet rozvíjí jako technologie, objevují se další a další technologické možnosti jeho využívání. Také narůstání uživatelů internetu přináší diferenciaci informačních potřeb k využívání různých funkcí internetu.

U žáků základních škol jsou velice hojně využívaná editoria a chatování, což je nejrozšířenější forma komunikace na internetu a vůbec nejfrekventovanější způsob využívání internetu, a posílání SMS zpráv. Ale překvapivě i získávání praktických informací není zanedbatelné. Velký rozmach zažívá i virtuální nakupování přes internet. Provozovatelé nákupních serverů často nabízejí velké slevy, což je vzhledem k omezeným finančním prostředkům dospívající mládeže výhodné. U studentů gymnázií je větší podíl navštěvovanosti specializovaných serverů než u žáků základních škol.

Ovšem přes velký rozmach internetu není internet konkurenceschopný vůči tak silnému mediu jako je televize.

č.9

K čemu využíváš internet?

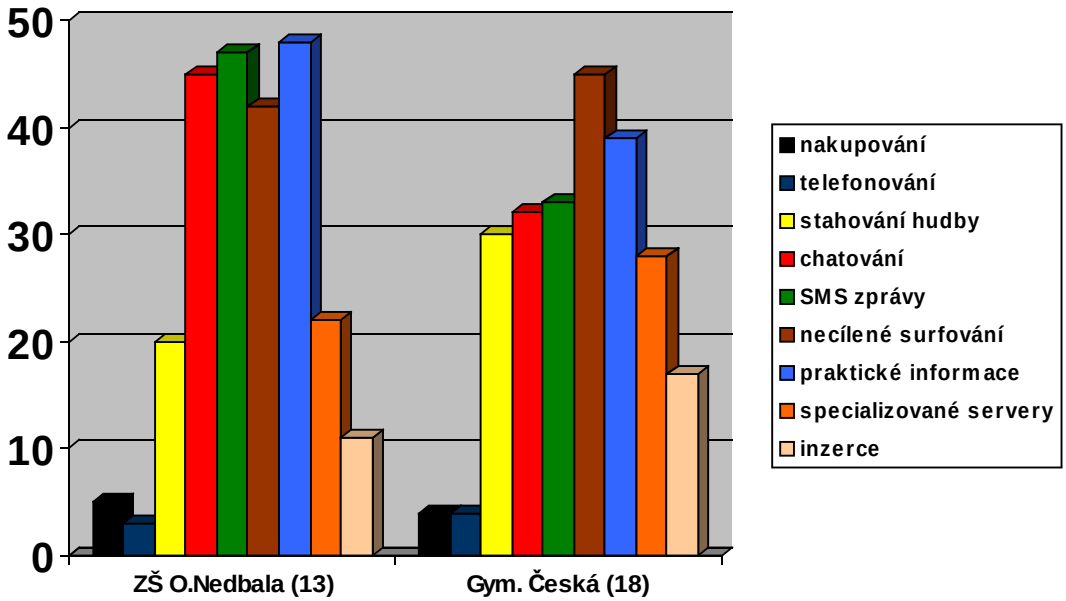

Otázka **č. 10 „ Jak často sleduješ televizní vysílání? “**

Fakt, že televize je vedle internetu nejsilnějším a nejvíce ovlivňujícím médiem se popřít nedá. Od svého vzniku až do roku 1999 rostl a tvrdím si říct roste objem času, který mládež věnuje sledování televize. Televize si stále a neochvějně drží prvenství v aktivitách ve volném čase mládeže. Televize jako taková patří k fenoménům, které nejen charakterizují, ale i tvoří současnou společnost. Televize vstupuje do života každého jedince a neustále ovlivňuje společnost.

Žáci základní školy, jež mají větší časové prostory sledují televizní vysílání téměř každý den. U studentů gymnázií, kteří mají naopak omezené časové možnosti je sledování televize nejfrekventovanější právě tehdy, když mají čas.

č. 10
Jak často sleduješ televizní vysílání?

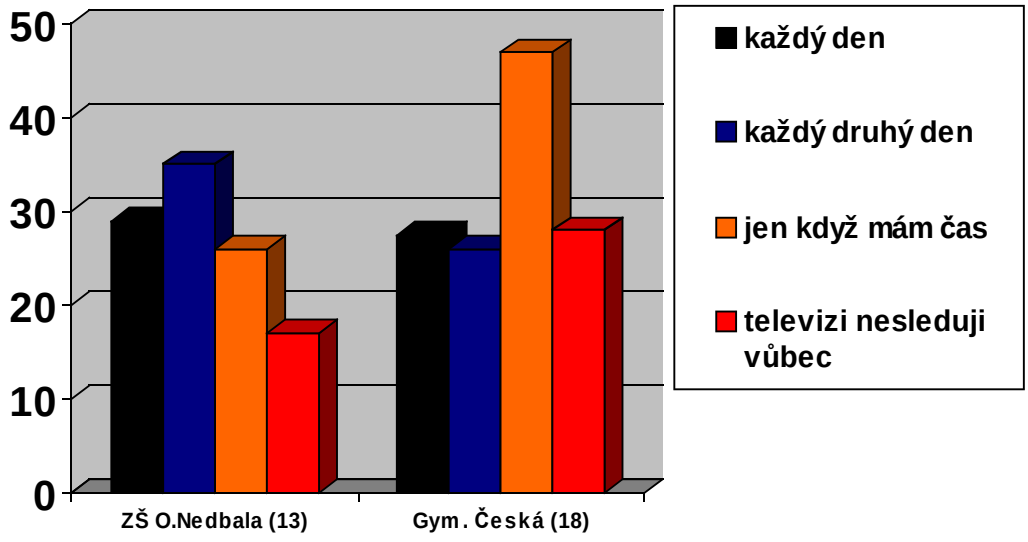

S otázkou č. 10 korespondující otázka **č. 11 „ Jak dlouho průměrně sleduješ televizní vysílání? “**

Žáci základní školy dokáží denně strávit svůj volný čas průměrně 4-6 hodin sledováním televize. U studentů gymnázia je to podstatně méně 1-2 hodiny denně volného času stráveného sledováním televizního vysílání. Na jaké pořady a co od televizního vysílání diváci očekávají, odpovídá další otázka .

č. 11

Jak dlouho průměrně sleduješ televizní vysílání?

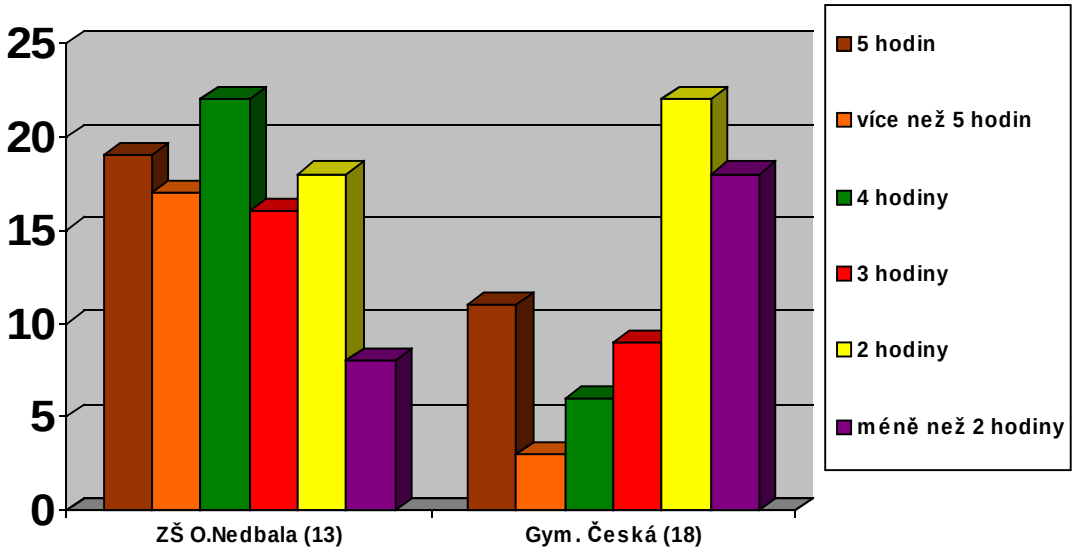

Otázka **č. 12 Co v televizi sleduješ nejraději? “**

Nejčastější a nejsilnější motivací pro sledování televize je získat informace a potřeba zábavy. Do kategorie zábavných pořadů lze zařadit i televizní soutěže, populárně vědecké dokumenty. Častá je také motivace „poznávat názory druhých“ a obecně potřeba vidět tváře. Do této kategorie se mohou zařadit zahraniční seriály, publicistické relace, magazínové pořady či pořady populární hudby. Motivace je také ovlivněna dosaženým vzděláním a na věku. U žáků základní školy je potřeba zábavy větší než u studentů gymnázia, také sledování aktuálního dění v podobě zpráv a novinek je odlišné. Zatímco studenti gymnázia předpokládám spíše zajímá aktuální dění a informace o České republice a ve světě, žáci základní školy spíše sledují aktuální novinky a trendy v hudbě, módě, stylu. Každopádně klesá tendence hledat v televizním programu umělecký zážitek, což je pravděpodobně způsobeno tím, že nalezení pořadu, který by umělecký zážitek přinést mohl, je čím dál tím víc obtížnější.

Očekávání spojená s televizním vysíláním jsou do značné míry ovlivněná i pohlavím. U žen a u mužů se výrazně liší. Muži chtějí prožívat s televizí dobrodružství. U žen je tomu naopak. Zastávají opačné a odmítavé stanovisko k pořadům s násilnickou a dobrodružnou tématikou. U pořadů přinášející lásku je tomu naopak.

č. 12

Co v televizi sleduješ nejraději?

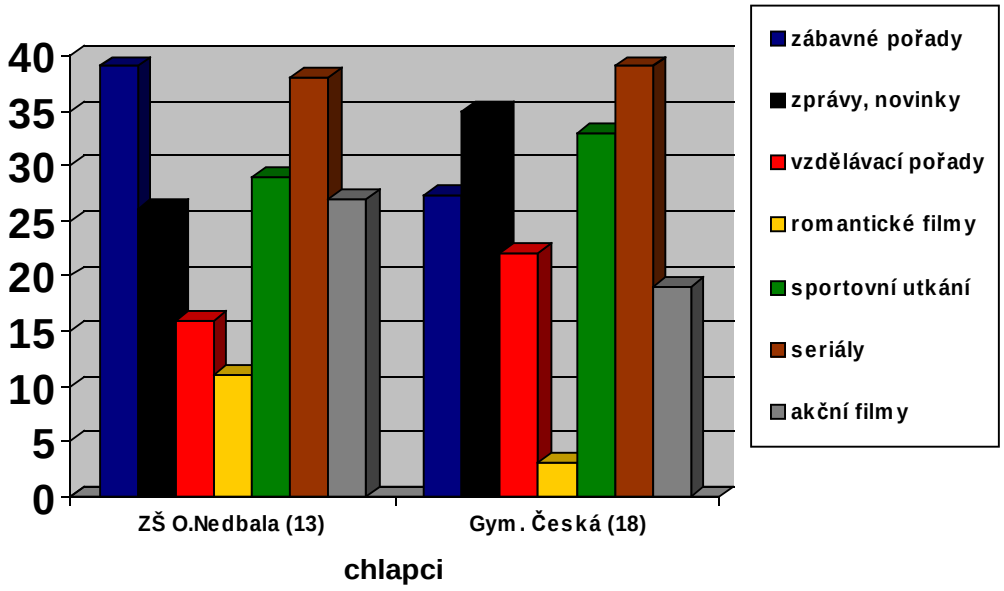

Otázka **č. 13 „ Jakou televizní stanici sleduješ nejčastěji?“**

Ve sledování určitých televizních stanic jsou značné rozdíly. Divák se vyvíjí, jednotlivé televizní stanice se mění, mění svůj charakter vysílání a vysílací strategii. Nova je mládeží stále nejsledovanější televizní stanicí. Dokazuje to přední příčka ve sledovanosti u žáků základní školy v našem grafu. Její sledovanost je podle P. Saka velice kolísavá. Její sledovanost dle jeho výzkumu prudce klesla v polovině devadesátých let, pak mírně klesala do roku 2000 a nyní stagnuje na úrovni jen mírně vyšší než je sledovanost televizní stanice ČT 1. Naopak ČT 1 od poloviny devadesátých let mírně stoupala a v současné sobě také stagnuje. Má ovšem lepší

vyhlídky u mládeže, než již zmiňovaná Nova. Jak Sak uvádí, v objektivnost televizní stanice Nova nevěří 43% mládeže a považuje informace vysílané za zkreslené. Malá důvěra v objektivnost informací však převládá i na stanici Prima, přesto však se tyto televizní stanice těší vysoké divácké sledovanosti.

Žáci základní školy uvedli mezi jimi nejsledovanější televizní stanice : Již zmiňovanou Novu a Primu. Oproti tomu studentům gymnázií se více „zamlouvá“ ČT 1, ČT 2, z důvodu větší objektivnosti poskytovaných informací.

U všech stanic mládež kritizuje vysoké zastoupení amerických pořadů. Kritizuje i to, jak se televizní koncepce chtějí podobat americkému stylu moderování, dekorací a celkově stylu amerických komerčních televizních pořadů. Ale přesto velké procento dospívajících lidí se raději baví u komerčních televizních stanic.

č. 13

Jakou televizní stanici sleduješ nejčastěji?

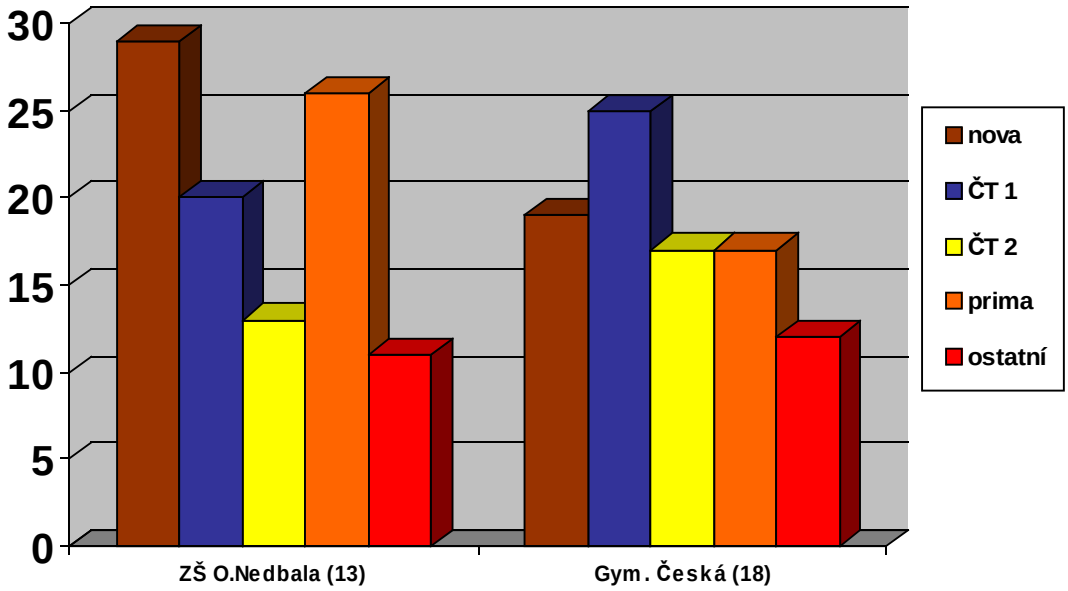

Otázka **č. 14 „ Co z televizního vysílání, podle tebe, může působit**

negativně? “

Tato velice nezvykle položená otázka si klade za cíl jediné: Zjistit to, čeho si mládež mezi obvyklým tokem informací všímá jako toho, čeho je již příliš a co vnímá jako negativní.

Chlapci v televizním vysílání preferují akční a násilnické filmy, ale na druhou stranu většině vadí, že v televizním vysílání je nadprůměr pořadů, které otevřeně ukazují brutalitu a násilí. V podvědomí široké společnosti, převážně středního věku převládá názor, že současná dospívající mládež je zkažená drogami a televizí, ale mládež samotná na druhé místo zařadila jako nejvíce negativní právě propagaci různých chemických preparátů a drog. Za negativní považuje i reklamu jako takovou.

č. 14

Co z televizního vysílání, podle tebe, může působit negativně?

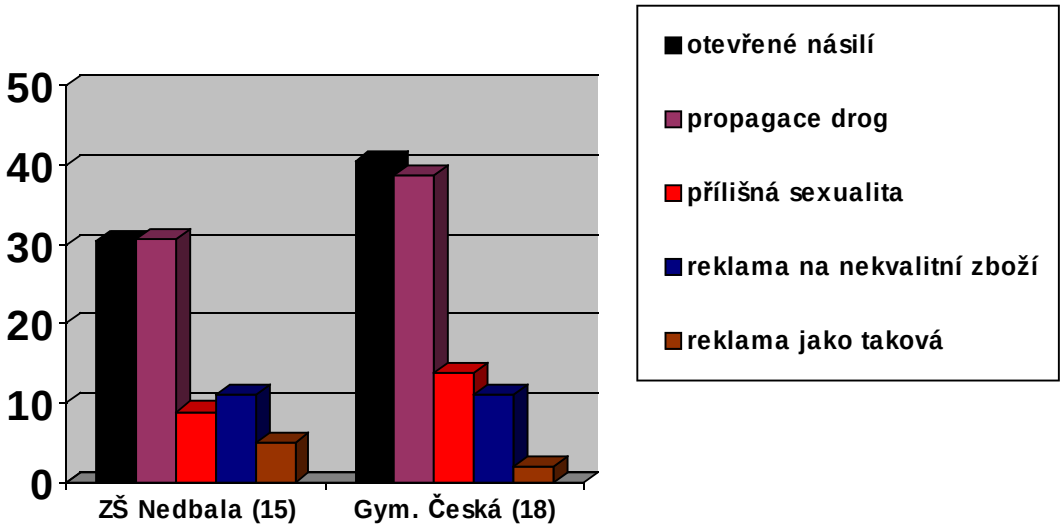

III Závěr, doporučení a prevence pro praxi

Chtěli jsme poznat osobnost dospívajícího mladého člověka jako takovou. Také jsme si kladli za cíl blíže poznat a specifikovat jeho zájmy, volný čas a když jej má, jak s ním naloží, a pokud ho „plně“ využije. Osobnost dospívajícího je otevřená a schopná přijmou velké množství informací. Velikou výhodou mladých dospávajících lidí je jejich tvárnost. S nabytými zkušenostmi syntetizují poznatky, přetváří si hodnotový systém, utváří se jejich osobnost, zařazují se do společnosti a pro nás hlavně postupem času se začínají o něco zajímat a následně tento zájem rozvíjí.

I když je současný dospívající postaven do reality současné hektické a uspěchané doby a je ovlivňován postoji dospělých i celé společnosti, přesto si najde volný čas, zájmovou činnost a tu si prosazuje.

Dnešní společnost nutí a tlačí či dokonce snižuje dobu dětství. Dnešní dospívající jsou předčasně zahrnováni úkoly, na jejich bedra je mnohdy pokládána až přílišná zodpovědnost. Na otázky týkající se budoucnosti odpovídali respondenti připraveně a je již znatelné, že i 13 letí žáci mají přehled ve svých hodnotách a ví nebo alespoň mají představu o své budoucnosti.

Mladí lidé, jako symbol a nositel inteligence nejsou lhostejní k okolnímu světu jak by mohlo mylně napovídat současné podvědomí společnosti. Mladí lidé, i když k problémům přistupují s laxním přístupem si je plně uvědomují. Budoucnost, stejně jako přítomnost je předmětem jejich zájmu a to ať ve směru globálním či ve směru tom, který je úzce spojen s nimi samými.

Každý dospívající je jiný, každý dospívající má tudíž jiné zájmy, koníčky, záliby, věnuje se věcem odlišným, a tak vzniká pro nás otázka. „ Jak současná dospívající mládež tráví svůj volný čas?“ Oblast zájmů a možností je v současné době značně široká. Jako nejfrekventovanějším zájmem se však ukázalo sledování televize, práce s internetem a sport. Potvrdily se také na začátku avizované rozdíly mezi zájmovými činnostmi středoškolské mládeže a mládeže učňovské. Důležitá role dosaženého vzdělání je zde velice podstatná. Na studenty gymnázií a odborných škol jsou kladeny větší nároky,

pojímají větší množství informací a mají tím pádem větší a bohatší spektrum a různorodost zájmů. Kulturní oblast a oblast samotného tvoření je často učňovskou mládeží opomíjena či troufám si říct ji vrstevníci neuznávají.

Samotná kapitola četby nemá valný úspěch u učňovské mládeže a na druhou stranu se potýká s popularitou u studentů gymnázia a vysokých škol. Frekvence čtení se sice postupem času snižuje, ale stále je na velice dobrém postavení a proto na otázku „ Dá se považovat četba knih za trávení volného času?“ jednoznačně můžeme, vzhledem k středoškolské mládeži , odpovědět- ANO.

Jak sem již výše zmínil mladá generace si současné problémy uvědomuje. Ovšem nemusí jít pouze o problémy globálního rázu. Příkladem jsou problémy rodinné. Rodinné problémy často současný dospívající mladý člověk řeší tím, že se upne na nějakou činnost. Činností máme několik. Sport je variantou číslo jedna, jiná zájmová činnost, upnutí na to, co člověka baví či dokonce v čem vyniká. Toto je ta těžší cesta.

Pro mladého člověk a lákavá je cesta snažší. Pod pojmem snažší cesta si nemusíme nutně představit jen znuděného dospívajícího, který shání peníze na drogu krádežemi či mladistvého s drogami v kapsách. Snažší cestu si mohou vybrat i pomocí médií a to konkrétně televize, internet. Jak se ukázalo, televize je velice oblíbeným prostředkem, jak trávit svůj volný čas. Sledování televize se rovná v mm výzkumu pěstování sportu, četbě knih, navštěvováním kulturních zařízení. Trávení volného času = sledování televize. Určitý, částečný únik k idealistickým scénám ukazovaným v televizi se může vyrovnat bažení jako se vyskytuje u drogy. Sledování televize je, troufám si tvrdit, stejný návyk, odpadají zde abstinenční příznaky fyzické, ale pocit prázdna a bažení, tolerance vůči podnětu (televizi) se zde objevuje. Moje osobní domněnka je taková, že tím, jak si dospívající zvykl na to, že všechny životní situace, problémy jsou ukazovány v televizi, že on sám se již na jejich uskutečnění obtěžovat nemusí. U televizní obrazovky si prožije svůj život, svou životní scénu. Ať už je to scéna romantická, či akční. Je zde ztotožnění. Co již člověk prožil jednou u televizní obrazovky si buď chce doopravdy vyzkoušet, je-li to možná či se nebudu obtěžovat to prožít podruhé.

Cesta drog, závislostí, kriminality, prostituce. Mladý člověk již od 3 let je schopen rozpoznat, co je pro něj dobré a co je naopak pro něj zlé. Jak již víme, v letech pubertálních ztrácí slovo dospělého, představující autoritu, veškeré slovo a slovo vrstevníka je až 15x více rozhodující.

Cesta drog se pro mladého člověka může zprvu zdát jako velice příjemná a velice snadná. Jak jsem již psal, je to pro něj cesta snažší, ale co je důležité říct je to, že mladý

člověk vidí jen to, že mu droga či jiná návyková látka pomůže od stresu, bolesti, trápení. Svízel je v tom, že opačnou tvář drogy, která v sobě ukrývá prohloubení problémů, následně prohloubení bolestí a trápení již nevidí. Východisko hledané v drogách a jiných návykových látkách je východiskem bezvýchodným. O to horší je východisko spojené s drogami čím dál více spojováno s přebytkem volného času a s pocitem nudy. Ten je zde nutno zdůraznit. I když svá rizika může nést také opačný extrém, totiž, když je dospívající neustále přetěžován a vyčerpáván přehnanými zájmovými aktivitami.

Předejít problémům tímto způsobem vzniklým není snadné, ale není to nemožné.

Pronikavost zvýšení dostupnosti alkoholu a drog na českém trhu je podstatný důvod rozšíření tohoto problému. Častá je také okolnost, že mnoho rodičů se více věnuje svému povolání a nemá na své děti tolik času.

Velkou a podstatnou roli zde hrají i faktory jiné:

- mlhavá znalost rodičů informací o návykových látkách
- považování alkoholu a tabáku za neškodné a ostatní drogy za škodlivé
- rodiče se svými dospívajícími dětmi o „takovýchto“ věcech nemluví

Prevence :

- dospívající by měl mít pocit zázemí
- mluvit s dospívajícím, i když jeho to může obtěžovat
- otevřeně mluvit o problémech, o škole, o kamarádech
- chvála a motivace
- systém odměn
- snaha podpořit dospívajícího
- podporovat motivaci dospívajícího
- mít základní poznatky mediální gramotnosti
- spolupracovat se školou
- program

Seznam použité a citované literatury :

Heidbrink,H: Psychologie morálního vývoje. Praha 1997, Portál ISBN 80-7178-154-1

Helus, Z. : Dítě v osobnostním pojetí. Praha 2004, Portál , ISBN 80-7178-888-0

Koťa, J. a kol .: Děti a mládež v obtížných životních situacích. Praha 2004, Themis, ISBN 80-7312-038-0

Kroftová, A., Matoušek, O.: Mládež a delikvence. Praha 1998, Portál. ISBN 80-7178-226-2

Kučerová, S.: Člověk, hodnoty, výchova. Prešov 1996, Mana Con ISBN 80-85668-34-3

Marešová, A. a kol. : Sociálně patologické jevy u mládeže a návrh opatření k omezení jejich vzniku. Praha 1997, ISBN 80-86008-34-7

Nakonečný, M.: Základy psychologie. Praha 1998, Academia ISBN 80-200-0689-3

Nešpor, K.: Vaše děti a návykové látky. Praha 2001, Portál ISBN 80-7178-515-6

Plháková, A.: Dějiny psychologie. Havlíčkův Brod 2006, Grada ISBN 80-247-0871-X

Sak, P., Saková, K.: Mládež na křižovatce. Praha 2004, Svoboda Servis ISBN 80-86320-33-2

Somr,M.: Poutník na cestách naděje. Praha 2004, České Budějovice ISBN 978-80-254-0960-2

Svoboda, M., : Psychologická diagnostika dospělých. Praha 1999, Portál ISBN 80-7367-050-X

Sak, P., Saková, K.: Mládež na křižovatce. Praha 2004, Svoboda Servis ISBN 80-86320-33-2

Zbořil,B : Poznání , hodnocení a tvoření norem . Ostrava 1947

SEZNAM PŘÍLOH :

Příloha č.1

Příklad prázdného dotazníku použitého v praktické části.

Příloha č.2

Příklad vyplněného dotazníku použitého v praktické části.